

Jan Barcz

Komentarz do ustawy z 27.7.2001 r. o służbie zagranicznej

Kwartalnik Prawa Publicznego 1/4, 191-233

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

*Jan Barcz**

KOMENTARZ DO USTAWY Z 27.7.2001 R. O SŁUŻBIE ZAGRANICZNEJ¹

1. Sporządzenie komentarza do ustawy o służbie zagranicznej nie jest rzeczą łatwą. Należy bowiem pogodzić oceny wynikające z doniesień formalnych prawa krajowego (przede wszystkim emocjonalnie dyskutowany wymóg zachowania maksymalnej jednolitości służby cywilnej) i prawa międzynarodowego (w pierwszym rzędzie postanowienia konwencji wiedeńskich o stosunkach dyplomatycznych z 1961 r. i o stosunkach konsularnych z 1963 r.) z wnioskami wynikającymi z nowej pozycji Polski w stosunkach międzynarodowych po 1989 r. oraz ze zmian, jakie nastąpiły w samym środowisku międzynarodowym, a tym samym z zasadniczo nowymi zadaniami, stojącymi przed polską służbą zagraniczną (by posłużyć się już terminologią nowej ustawy).

Jakościowo nowe zadania stanęły przed polską służbą zagraniczną w związku ze zmianami w środowisku międzynarodowym, a przede wszystkim w związku z upodmiotowieniem się Polski w stosunkach międzynarodowych. Do najistotniejszych – związanych z tym uwarunkowań – należą:

- włączanie się Polski w struktury euroatlantyckie i integracji europejskiej;
- emancypacja współpracy w regionie ESiW (generalnie współpracy regionalnej), dopełnionej współpracą przygraniczną;
- ułożenie relacji dobrosąsiedzkich, w tym przede wszystkim z Niemcami i Rosją;

* Prof. dr hab. Jan Barcz – Uniwersytet Opolski i SGH w Warszawie. W latach 1989–2001 w służbie dyplomatycznej, m.in.: 1995–1999 ambasador RP w Austrii, 2000–2001 dyrektor Departamentu UE i dyrektor Gabinetu Politycznego Ministra Spraw Zagranicznych.

¹ Dz. U. z 2001 r. Nr 128, poz. 1403.

- aktywność w organizacjach międzynarodowych, w tym w dziedzinie rozwoju ochrony praw człowieka;
- konieczność kształtowania polityki z odległymi regionami geograficznymi;
- zupełnie nowe możliwości współpracy z Polakami zamieszkałymi za granicą (konieczność pomocy Polakom na Wschodzie, odblokowanie współpracy z organizacjami polskimi na Zachodzie);
- transgraniczna mobilność obywateli polskich, powodująca zasadnicze zmiany w zadaniach urzędów konsularnych.

Ta niepełna i wybiórcza lista uwarunkowań zewnętrznych musi być uzupełniona czynnikami „krajowymi”. Z jednej strony – w toku przekształceń ustrojowych (mimo różnych zawirowań) – Ministerstwo Spraw Zagranicznych stało się rzeczywistym podmiotem, w którym koncentruje się kształtowanie polskiej polityki zagranicznej, z drugiej zaś strony emancypcja w relacjach zagranicznych objęła wszystkie resorty, organy samorządowe, Sejm i Senat, podmioty gospodarcze, pojawili się nowi, zróżnicowani aktorzy – organizacje pozarządowe. Przy całym zrozumieniu i naturalności takiego rozwoju pojawiła się konieczność zagwarantowania konstruktywnej koordynacji ze strony MSZ działań państwa w stosunkach międzynarodowych. Do tego dochodzą inne, istotne okoliczności: polityka zagraniczna przestała być wyłączną domeną MSZ nie tylko w znaczeniu utrzymywania współpracy z podmiotami zagranicznymi; „odetatyzowaniem” objęte zostały również stosunki wewnątrz krajowe – normy prawa międzynarodowego – o ile mają charakter samowystępujący – obowiązują obecnie (gwarantuje to konstytucja RP z 1997 r.) bezpośrednio w sferze wewnętrznej Państwa Polskiego, obywatel polski ma zagwarantowaną możliwość odwoływania się w szeregu spraw bezpośrednio do organów międzynarodowych, szereg ważnych obszarów podporządkowano jurysdykcji sądów międzynarodowych. Sumując – wywiązywanie się z zobowiązań międzynarodowych jest obecnie również zadaniem wszystkich organów władzy i administracji państwowej.

Na wszystkie te okoliczności nakładają się doświadczenia osobiste, wynikające z prawie ośmiu lat pracy za granicą i sześciu lat pracy w centrali (w tym w latach 1989–1992, czyli w okresie przeprowadzania zasadniczych zmian w funkcjonowaniu MSZ). W ostatnich latach ukazało się kilka wysmienionych prac na temat historii dyplomacji polskiej, w tym o tworzeniu polskiej dyplomacji po odrodzeniu Państwa Polskiego². Dla czytelnika – dyplomaty zaskakujące jest, jak

² Zob. np. *Historia Dyplomacji Polskiej. T. IV 1918–1939*, pod red. P. Łossowskiego, Warszawa 1995; P. Łossowski, *Dyplomacja Drugiej Rzeczypospolitej*, War-

wiele problemów pozostaje nadal aktualnych – utworzenie jednolitej służby zagranicznej, ograniczanie „wpływów politycznych”, problemy struktury MSZ (ciągle „reformy strukturalne”), relacje z innymi resortami. Zgorzkniały uśmiech wywołuje obserwacja W. Michowicza, zawarta w studium o „Organizacji polskiego aparatu dyplomatycznego w latach 1918–1939”, iż „Jedną z większych trudności, z jaką w pierwszych trzech latach borykało się MSZ, było uregulowanie stosunków z resortem przemysłu i handlu odnośnie do zawierania umów gospodarczych i ustalenia kompetencji radców handlowych i ich zależności służbowej”³. Istnieją więc zapewne „problemy ponadczasowe i ponadsystemowe”. Istnieje jednak zbieżność co do pozytywnej oceny w sprawie zasadniczej: tak jak w okresie międzywojnia udało się szybko utworzyć zwarty i kompetentny urzędniczy korpus służby zagranicznej, tak też obecnie – po ponad dziesięciu latach transformacji ustrojowej – Ministerstwo Spraw Zagranicznych okrzepło w tej dziedzinie, a pewne wyjątki (na których koncentruje się uwaga środków masowego przekazu.) wnioski ten potwierdzają: w departamentach merytorycznych i w placówkach zagranicznych dominują młodzi, świetnie przygotowani i chętni do pracy urzędnicy, którzy za kilka lat przejmą – siłą rzeczy – stanowiska kierownicze.

2. Ustawa o służbie cywilnej z 18.12.1998 r. przesądziła celowość uchwalenia specjalnej ustawy o służbie zagranicznej, stwierdzając w ust. 4 art. 2 (artykułu, który ustala jednolitość korpusu służby cywilnej!), iż „Prawa i obowiązki członków korpusu służby zagranicznej oraz zasady organizacji i funkcjonowania tej służby określa odrębna ustawa”. O takim podejściu zdecydowała ukształtowana historycznie specyfika służby zagranicznej, okoliczność, iż na jej funkcjonowanie wpływa nie tylko „własne” prawo krajowe, lecz również prawo międzynarodowe, pragmatyka zawodowa (protokół dyplomatyczny), po części prawo państw obcych; w końcu należy zważyć, że członkowie służby zagranicznej w znaczącej mierze pracują poza granicami kraju macierzystego, a dyspozycyjność i dyscyplina w tej służbie porównywalna jest raczej do pracy w tzw. służbach mundurowych. Trzeba też jasno powiedzieć, że dyplomaci oczekiwali szybkiego uchwalenia ustawy, wiążąc z tym nadzieje na stworzenie jednoznacznych podstaw prawnych dla skomplikowanej pragmatyki zawodowej i położe-

szawa 1992; J. Sibora, *Narodziny polskiej dyplomacji u progu niepodległości*, Warszawa 1998.

³ *Historia Dyplomacji...*, s. 18–19.

nia kresu niejasnościom, niedopowiedzeniom, groteskowym regulacjom prawa powielaczowego i znacznemu woluntaryzmowi decyzyjnemu w ważnych sprawach polityki personalnej. Tym niemniej doprowadzenie do uchwalenia ustawy zajęło prawie trzy lata od chwili uchwalenia ustawy o służbie cywilnej. Wpływ na to miały bez wątpienia nie najlepsze jakościowo kolejne projekty ustawy, ale – chyba przede wszystkim – prowincjonalizm interesów resortowych, oceniających projekt ustawy wyłącznie z punktu widzenia własnego podwórka. Żenujący okres finalny uchwalania ustawy późną wiosną 2001 r., gdy doszło prawie do „wojny resortowej”, „godzonej” przez ówczesną opozycję pozostanie niechlubnym przykładem takiego zjawiska.

Komentowana ustawa stanowi więc *lex specialis* w stosunku do ustawy o służbie cywilnej. Znajduje to zasadniczy wyraz art. 3 ustawy o służbie zagranicznej, w którym podkreślono, że „W zakresie nieuregulowanym w ustawie ... stosuje się przepisy ustawy z 18.12.1998 r. o służbie cywilnej”. Generalnie – przy zachowaniu autonomiczności – ustawa o służbie zagranicznej zawiera postanowienia gwarantujące spójność z ustawą o służbie cywilnej. Dodatkową barierą w uzyskaniu stopnia dyplomatycznego (a więc w dopuszczeniu do personelu dyplomatyczno-konsularnego) jest konieczność złożenia egzaminu dyplomatyczno-konsularnego, ale dotyczy ona zarówno urzędników służby cywilnej, jak aplikantów dyplomatyczno-konsularnych i absolwentów KSAP i wynika ze specyficznych wymagań służby zagranicznej. Z kolei barierą w dopuszczeniu do wykonywania funkcji konsula (dla całego personelu dyplomatyczno-konsularnego) jest pomyślne złożenie egzaminu konsularnego. Struktura służby zagranicznej „wpisuje się” strukturalnie w ramy służby cywilnej. Niezależnie od różnych mankamentów (o których niżej), dobrze stało się, iż w końcu ustawa o służbie zagranicznej ujrzała światło dzienne – stanowi ona bowiem ważny etap konsolidacji aparatu wykonawczego polskiej polityki zagranicznej. Jakościowo nowe wyzwania, stojące przed Polską w najbliższych latach również w dziedzinie stosunków międzynarodowych sprawiały, że koszty dalszej zwłoki mogły być zbyt duże.

3. Bez wątpienia jednym z najbardziej godnym uwagi problemem regulowanym w ustawie jest dążenie do ustanowienia jednolitości funkcjonowania Ministerstwa Spraw Zagranicznych – „służby zagranicznej” i korpusu osób zatrudnionych w MSZ – „członków służby zagranicznej” (art. 1 ustawy) . Piszę o „dążeniu”, bowiem przy pozytywnej ocenie zasadniczego celu ustawy, zdawać sobie należy sprawę z niepełności i częściowych niejasności obecnej regulacji, którą raczej traktowałby jako istotny etap na drodze do docelowej, pełnej re-

gulacji, która zapewne będzie możliwa po analizie doświadczeń związanych ze stosowaniem komentowanej ustawy.

3.1. Ustanowienie i skład podmiotowy służby zagranicznej określony jest w ustawie w sposób stosunkowo skomplikowany, który po części wynika z konieczności określenia, kto w chwili wejścia ustawy w życie zostaje objęty pojęciem służby zagranicznej. Miarodajny jest w tym względzie art. 2 ustawy, w myśl którego w skład służby zagranicznej wchodzi:

- zatrudnieni w MSZ członkowie korpusu służby cywilnej;
- inne osoby „zatrudnione w służbie zagranicznej”, które nie są członkami służby cywilnej (wyłączone z tego kręgu są osoby zatrudnione w placówce zagranicznej na podstawie umowy o pracę na podstawie prawa miejscowego (zwykle obywatele „państwa przyjmującego” oraz zatrudnieni w placówce zagranicznej członkowie rodziny (zatrudniani są przez kierownika placówki; ust. 2 art. 2 wymienia w tym związku również konsuli honorowych, co chyba nie było konieczne, bowiem konsul honorowy nie jest „zatrudniony w służbie zagranicznej” – samo wyjaśnienie jest jednak pożądane, choć miejsce może nie najlepsze);
- „pełnomocni przedstawiciele RP w innym państwie lub przy organizacji międzynarodowej”, przy czym z dalszych przepisów ustawy (por. art. 4 pkt 1) wynieść można, że chodzi o „ambasadorów”; ich wyraźne zaszeregowanie do „służby zagranicznej” jest o tyle istotne, że nie są oni objęci wymienioną wyżej pierwszą i drugą grupą osób, a włączenie ich do służby zagranicznej wyjaśnia ich bezpośrednią podległość służbową ministrowi spraw zagranicznych (por. art. 5 ust. 1). Zastanawiać się naturalnie można, czy w związku z tym potrzebna była – na przykład – oddzielna regulacja w art. 17 ust. 2 („Ambasador [...] podlega służbowo ministrowi właściwemu do spraw zagranicznych”), lecz – ze względu na dotychczasowe kontrowersje i niejasności w praktyce „nazbyt” szczegółowa regulacja ma swoje uzasadnienie (o czym dalej).

Z tymi postanowieniami korespondują regulacje art. 53 i 54 (rozdział 6 – przepisy przejściowe i końcowe) uznające stosowne grupy pracowników MSZ za członków służby zagranicznej (art. 53) oraz określające status pracowników „oddelegowanych lub wyznaczonych, w trybie określonym w przepisach odrębnych”, do pracy w MSZ (m.in. z Ministerstwa Gospodarki, MON, UOP) – art. 54 ustawy.

3.2. Na określenie „składu podmiotowego” służby zagranicznej nakłada się struktura członków tej służby. Wynika ona pośrednio z art. 7

ustawy, określającego – kto wykonuje zadania służby zagranicznej. Otóż w ust. 1 art. 7 ustawy wymienione są trzy zasadnicze kategorie członków służby zagranicznej:

- 1) personel dyplomatyczno-konsularny;
- 2) personel pomocniczy;
- 3) personel obsługi.

Czytelność tego podziału w ustawie jest mocno utrudniona, bowiem w istocie ustawa reguluje przede wszystkim strukturę, prawa i obowiązki personelu dyplomatyczno-konsularnego (i to nie w całości, bowiem zasadniczo status konsułów w dalszym ciągu reguluje ustawa z 13.2.1984 r. (o funkcjach konsułów Rzeczypospolitej Polskiej). Prawa i obowiązki personelu pomocniczego i personelu obsługi (przy czym pojęcia te nie zostały w ustawie zdefiniowane – por. art. 4 ustawy, tzw. słowniczek; należy więc zakładać, iż chodzi w wszystkich członków służby zagranicznej, którzy nie należą do personelu dyplomatyczno-konsularnego) zostały uregulowane jedynie częściowo i w sposób pośredni: zważmy, iż ustawa w niektórych artykułach mówi generalnie o członkach służby zagranicznej (wówczas postanowienia dotyczą również personelu pomocniczego i personelu obsługi), a w niektórych artykułach o personelu dyplomatyczno-konsularnym (postanowienia te nie dotyczą więc personelu pomocniczego i personelu obsługi). Nie jest to najlepszy sposób określania praw i obowiązków pracowników służby, abstrahując od tego, iż w efekcie pozostawia znaczny obszar służby zagranicznej poza jednolitą regulacją ustawową (szerzej – w dalszej części komentarza).

Bez wątplenia istotnym, pozytywnym dokonaniem ustawy jest scalenie personelu dyplomatyczno-konsularnego, przede wszystkim jeśli chodzi o jednolite traktowanie członków służby zagranicznej pracujących w Centrali i w placówkach zagranicznych. Ustawa ustanawia kilka istotnych płaszczyzn powiązań:

Po pierwsze, ustanawia jednolity system stopni dyplomatycznych w służbie zagranicznej. Art. 8 ust. 1 ustawy wymienia: 1) ambasadora tytularnego; 2) radcę-ministra; 3) I radcę; 4) I sekretarza; 5) II sekretarza; 6) III sekretarza; 8) attaché; przy czym w art. 8 ust. 2 stwierdza się, że „Stopnie dyplomatyczne są jednocześnie stanowiskami pracy, a w placówkach zagranicznych funkcjami, na których członek personelu dyplomatyczno-konsularnego wykonuje czynności służbowe”. Powyższe postanowienia ustawy będą miały kapitalne znaczenie dla stabilizacji służby zagranicznej oraz zapewnienia pewności kariery dyplomatycznej i uniezależnienia jej od zawirowań politycznych. Co bowiem oznacza taka regulacja w praktyce, zbieżna notabene z pragmatyką resortów spraw zagranicznych wielu państw,

mogących być przykładem stabilności i efektywności służby zagranicznej. Oznacza ona dla pracownika dyplomatyczno-konsularnego, że posiadanie określonego stopnia dyplomatycznego gwarantuje odpowiednie stanowisko pracy w Centrali oraz odpowiednią funkcję (rangę) podczas pracy w placówce zagranicznej. Warto również zauważyć, że przy okazji umocniono autonomię MSZ. Dotychczas stopnie ministra pełnomocnego i ambasadora *ad personam* nadawał – na wniosek ministra spraw zagranicznych – premier. Według ustawy natomiast wszystkie stopnie dyplomatyczne, z wyjątkiem stopnia ambasadora tytularnego – nadaje dyrektor generalny służby zagranicznej; tytuł ambasadora tytularnego – minister spraw zagranicznych na wniosek dyrektora generalnego służby zagranicznej (art. 11 ustawy)⁴. Nie trzeba szerzej udowadniać, że stabilizuje to ten obszar służby zagranicznej, uniezależniając w znaczącym stopniu decyzje personalne od konstelacji politycznych. W mojej ocenie jest to rozwiązanie o zasadniczym znaczeniu długofalowym dla stabilizacji służby zagranicznej.

Ma ono również i inne znaczące następstwa. Na przykład wyjaśnia płaszczyzny kontaktów służbowych między akredytowanymi w Polsce dyplomatami a członkami służby zagranicznej w Centrali. Pragmatyka zawodowa jest w tym względzie jednoznaczna: ambasador utrzymuje bieżące kontakty z ambasadorem, radca z radcą, etc. Nie powtórzą się więc czasy nieszcześniejszej reformy MSZ z końca lat 90., gdy wielość i różnorodność wiceministrów, dyrektorów koordynacyjnych, dyrektorów, doradców była tak obszerna, iż najbardziej doświadczeni dyplomaci państw obcych w desperacji i bez dyplomatycznej dyskrecji zasięgali języka, kto powinien być ich odpowiednim partnerem do utrzymywania kontaktów służbowych, a ambasadorzy obdarzeni większym tupetem po prostu przy każdej okazji domagali się wizyty u ministra (co sprawiało, że Polska stała się ewenementem dyplomatycznego protokołu – w skali na pewno zachodnioeuropejskiej).

Przy okazji dokonano modyfikacji w nomenklaturze dyplomatycznej, wychodząc naprzeciw nowej praktyce międzynarodowej. Przede wszystkim wraz z wejściem ustawy w życie zniknie stopień ministra pełnomocnego, występujący we współczesnej praktyce coraz rzadziej (miejsce to powszechnie zajmowane jest przed radcą-

⁴ Ambasadora – szefa placówki zagranicznej mianuje i odwołuje naturalnie Prezydent RP stosownie do art. 133 konstytucji. Art. 17 ust. 1 ustawy potwierdza dotychczasową praktykę, iż Prezydent RP dokonuje takiej nominacji na wniosek ministra spraw zagranicznych, zaakceptowany przez premiera, nie wspominając notabene o przesłuchaniu przed Komisją Spraw Zagranicznych Sejmu.

ministra). Rozszerzenie katalogu radców (radca i I radca) również wychodzi naprzeciw zróżnicowaniu i nowej pragmatyce dyplomatycznej – rozszerza paletę wyższych rangą dyplomatów, którzy tym samym podczas pracy za granicą mają większe możliwości nawiązywania kontaktów na wyższych szczeblach.

Pewne problemy interpretacyjne, które zapewne wyjaśnią przepisy wykonawcze, sprawiać mogą dwie kwestie:

- art. 10 ust. 2 ustawy ustanawia dwa dalsze stopnie dyplomatyczne dla pracowników ataszatów wojskowych w placówkach zagranicznych, a mianowicie – 1) attache obrony i 2) zastępcę attache obrony (odpowiednio – wojskowego, morskiego, lotniczego). W dotychczasowej praktyce attache obrony nadawany miał jedną z rang dyplomatycznych (zwykle radcy, radcy-ministra lub ministra pełnomocnego), a jego zastępca odpowiednio (zwykle) I lub II sekretarza, z czym wiązało się stosowne wynagrodzenie. Zakładam, iż pod rządami nowej ustawy szczegóły w tej mierze regulować będzie zapowiedziane w art. 9 ust. 3 wspólne zarządzenie ministra spraw zagranicznych i ministra obrony. Byłoby niedobrze, gdyby nowa regulacja łamała zasadę jednolitości służby zagranicznej (a różne problemy na tle placowym występowały na tej linii w niedalekiej przeszłości, o czym informowała prasa);
- nie do końca jasna jest – w ramach pojęcia „personelu dyplomatyczno-konsularnego” – relacja do „funkcji konsula”. Pewną pomocą przy wyjaśnieniu tego problemu może służyć art. 7 ust. 1 pkt 1 ustawy, który stwierdza, że „personel dyplomatyczno-konsularny” stanowią członkowie służby zagranicznej, posiadający stopień dyplomatyczny oraz art. 21 ust. 1 ustawy, w myśl którego „Funkcje konsula wykonuje [...] członek personelu dyplomatyczno-konsularnego, który złożył egzamin konsularny”. Należy więc wychodzić z założenia, że ustawa uwzględnia współczesną praktykę międzynarodową, w której zaciera się coraz bardziej różnica między tradycyjnym pojęciem dyplomaty i konsula, a zakres przywilejów i immunitetów ulega ujednoczeniu. Również w dotychczasowej praktyce polskiej pracownicy wydziałów konsularnych w ambasadach i konsulatów generalnych otrzymywali rangi dyplomatyczne (radcy, I, II sekretarza), a określenie konsul czy konsul generalny stosowane było w zasadzie jedynie wobec kierownika wydziału konsularnego względnie konsulatu generalnego⁵. Art. 4 pkt 3 ustawy stwier-

⁵ Pewną ekwiwalencję w nomenklaturze ustalało rozporządzenie Rady Ministrów z 24.3.1983 r. w sprawie niektórych praw i obowiązków pracowników służby

dza, iż jeśli ustawa mówi o „konsulu”, to oznacza to osobę wyznaczoną do wykonywania funkcji konsularnych określonych w ustawie z 13.2.1984 r. Należy więc – w świetle ustawy – wychodzić z założenia, że członkowie personelu dyplomatyczno-konsularnego, wyznaczeni do pełnienia funkcji konsularnych, posługują się posiadanym stopniem dyplomatycznym. Tytuł konsula ustawa rezerwuje dla pracownika personelu dyplomatyczno-konsularnego kierującego urzędem konsularnym (art. 22 ust. 1 i art. 29 ust. 5 ustawy), a więc dla kierownika konsulatu generalnego i wydziału konsularnego w ambasadzie; ustawa stosuje również tytuł konsula honorowego (art. 22 ust. 1). Ten kierunek regulacji ustawy jest zasadny i – jak wspomniano – odpowiada współczesnej praktyce międzynarodowej, tym niemniej postanowienia ustawy nie są w tym względzie przejrzyste i docelowo należałoby dążyć do włączenia postanowień ustawy z 1984 r. o funkcjach konsułów do komentowanej ustawy, tak aby uzyskać pełną przejrzystość i jednolitość regulacji służby zagranicznej.

Po drugie, bardzo istotnym dokonaniem ustawy jest ustanowienie jednolitych i jasnych kryteriów uzyskania stopnia dyplomatycznego, czyli dołączenie do personelu dyplomatyczno-konsularnego służby zagranicznej. Art. 12 ust. 1 ustawy określa następujące warunki uzyskania stopnia dyplomatycznego:

- 1) odbycie aplikacji dyplomatyczno-konsularnej, posiadanie statusu urzędnika służby cywilnej lub ukończenie KSAP⁶, przy czym ustawa stwierdza ogólnie, że aplikację dyplomatyczno-konsularną „organizuje i przeprowadza” dyrektor generalny (rozporządzenie wydane przez ministra spraw zagranicznych (art. 41 ust. 4 ustawy ma określać szczegóły; powinno więc przede wszystkim określić warunki ubiegania się o aplikację i związanego z tym egzaminu, o którym ustawa nie wspomina);
- 2) złożenie egzaminu dyplomatyczno-konsularnego;

dyplomatyczno-konsularnej (Dz. U. 1983, nr 20, poz. 90). I tak odpowiednikiem radcy-ministra pełnomocnego jest konsul generalny-minister pełnomocny, radcy – konsul generalny, I sekretarza – konsul, II sekretarza – wicekonsul, III sekretarza – agent konsularny, attache – attache konsularny, sekretarza-archiwisty – sekretarz konsularny (§ 15 ust. 1 rozporządzenia)

⁶ Art. 41 ust. 3 potwierdza, że absolwenci KSAP i urzędnicy służby cywilnej mogą przystępować do egzaminu dyplomatyczno-konsularnego bez potrzeby odbycia aplikacji dyplomatyczno-konsularnej. Wobec jasnych postanowień art. 12 ust. 1 pkt 1 jest to chyba postanowienie zbędne.

- 3) znajomość co najmniej dwóch języków;
- 4) posiadanie tytułu magistra lub równorzędnego;
- 5) wykazanie się odpowiednim stanem zdrowia psychicznego i fizycznego.

Od warunków tych możliwe są pewne odstępstwa, podyktowane specyfiką służby zagranicznej. Pozostawiają one znaczną swobodę działania dyrektorowi generalnemu służby zagranicznej:

- na podstawie art. 7 ust. 2 dyrektor generalny służby zagranicznej może „w szczególnie uzasadnionych przypadkach” nadać stopień dyplomatyczny i powierzyć obowiązki członka personelu dyplomatyczno-konsularnego osobie nie spełniającej warunku pierwszego (odbycie aplikacji, status urzędnika służby cywilnej, ukończenie KSAP), oddelegowanej lub wyznaczonej „w trybie określonym w odrębnych przepisach” – osoby takie są wówczas zatrudniane na podstawie umowy o pracę; w grę wchodzić tu mogą pracownicy innych resortów, kierowani na mocy szczególnych przepisów do służby zagranicznej, w pierwszym rzędzie Ministerstwa Gospodarki, MON i UOP;
- w „szczególnie uzasadnionych przypadkach” członek służby zagranicznej (nie spełniający warunków 1–4) może na czas określony otrzymać stopień dyplomatyczny, konieczny do wykonania określonych zadań wykonywanych podczas pracy w placówce zagranicznej; w grę mogą wchodzić tu różne sytuacje nadzwyczajne, podyktowane różnorodnością i złożonością stosunków międzynarodowych (na przykład w regionach szczególnie niebezpiecznych konieczne jest rozszerzenie kręgu osób objętych immunitetami i przywilejami dyplomatycznymi – w normalnych warunkach personel obsługi i personel pomocniczy korzystać będzie jedynie z funkcjonalnego immunitetu);
- dyrektor generalny służby zagranicznej może zwolnić osoby „gwarantujące fachowe wykonywanie obowiązków członka personelu dyplomatyczno-konsularnego” z obowiązku odbycia aplikacji lub skrócić jej czas; warunkiem jest spełnianie przez taką osobę pozostałych warunków oraz konieczność odbycia egzaminu dyplomatyczno-konsularnego;
- niejasne jest natomiast dla mnie wyłączenie ze wskazaniem na art. 18 ust. 1 ustawy, który stwierdza: „Dyrektor generalny nawiązuje z ambasadorem, który przed mianowaniem nie był członkiem służby zagranicznej, stosunek pracy na podstawie powołania, na czas pełnienia funkcji ambasadora, nadając mu, z zastrzeżeniem art. 11 ust. 2, na ten czas stopień dyplomatyczny”. O ile prawidłowo odczytuję ten przepis, to wynika z niego co

następuje: z mianowanym przez Prezydenta RP na ambasadora członka personelu dyplomatyczno-konsularnego (a więc posiadającego stopień dyplomatyczny) nie ma większego problemu, ponieważ ma on stopień dyplomatyczny – ustawa nie precyzuje konkretnych wymagań, ale logiczne rozumowanie powinno prowadzić do wniosku, iż osoba z personelu dyplomatyczno-konsularnego, proponowana przez ministra spraw zagranicznych do objęcia funkcji ambasadora powinna posiadać stopień dyplomatyczny ambasadora tytularnego. Treść art. 18 ust. 1 odnosi się natomiast do ambasadorów mianowanych przez Prezydenta RP, którzy nie należą do personelu dyplomatyczno-konsularnego służby zagranicznej, nie mają więc tym samym stopnia dyplomatycznego i sugeruje, iż dyrektor generalny może takiemu ambasadorowi nadać stopień dyplomatyczny, co siłą rzeczy zakłada stopień dyplomatyczny niższy niż ambasadora tytularnego (ten może być nadany jedynie przez ministra spraw zagranicznych na wniosek dyrektora generalnego służby zagranicznej). W konsekwencji może to prowadzić do kuriozum – ambasador nadzwyczajny i pełnomocny mianowany przez Prezydenta RP ma jednocześnie stopień dyplomatyczny radcy-ministra, czy radcy?! Zastanawiam się, czy tego rodzaju uregulowanie było w ogóle konieczne – wystarcza przecież stworzenie postawy prawnej do nawiązania przez dyrektora generalnego służby zagranicznej stosunku pracy z ambasadorem na czas mianowania (czyli do odwołania przez Prezydenta RP), co notabene czyni art. 18 ust. 1 i 2 ustawy) i określenie w odrębnych przepisach przyporządkowania do odpowiedniej siatki płac; powinna ona mieścić się w siatce płac ambasadora tytularnego. Jeżeli natomiast po zakończeniu pełnienia funkcji ambasadora osoba taka chciałaby wejść do służby zagranicznej na stałe, podpadałaby pod warunki art. 12 ustawy (z możliwością pewnych wyłączeń na mocy decyzji dyrektora generalnego służby zagranicznej). Jedną jest natomiast niezaprzeczalną pozytywną stroną tych regulacji – wskazują one w sumie na tendencję mianowania ambasadorów spośród profesjonalnego personelu dyplomatyczno-konsularnego służby zagranicznej. Czy nie nadszedł już czas – po dwunastu latach transformacji ustrojowej – by wpisać to jako jednoznaczną zasadę, będącą emanacją jednolitości służby zagranicznej?!

Po trzecie, zasada jednolitości służby zagranicznej znajduje wyraz w koncepcji wynagrodzenia członków służby zagranicznej. Ustawa wprowadza w tym względzie rozwiązanie nowe, zapewniają-

ce większą przejrzystość i wychodzące naprzeciw nowym uwarunkowaniom (w tym podatkowym). Wynagrodzenie członków służby zagranicznej składać się będzie pod rządami ustawy z następujących elementów (art. 27 i 29 ust. 3 ustawy):

- 1) wynagrodzenia „określonego dla korpusu służby cywilnej”;
- 2) „dodatku służby zagranicznej”, przysługującemu członkom personelu dyplomatyczno-konsularnego z tytułu posiadanego stopnia dyplomatycznego;
- 3) dodatku z tytułu zajmowanego stanowiska kierowniczego „w ramach personelu dyplomatyczno-konsularnego”;
- 4) „dodatku zagranicznego”, przyznawanego członkowi służby zagranicznej pracującemu w placówce zagranicznej – „na pokrycie zwiększonych kosztów związanych z wykonywaniem obowiązków służbowych w placówce zagranicznej, uwzględniający poziom kosztów utrzymania w państwie przyjmującym”.

Szczególnie istotne jest ustalenie stałego wynagrodzenia płatnego dla członka służby zagranicznej niezależnie od tego czy pracuje w kraju czy za granicą (zakładam, że tylko od tego wynagrodzenia płacony będzie podatek indywidualny). W przypadku pracy w placówce zagranicznej płacony będzie „dodatek zagraniczny”, nie podpadający pod opodatkowanie. Dotychczas zarobki pracowników placówek zagranicznych opodatkowane są w kraju, bez uwzględnienia okoliczności, iż wydatkowane na utrzymanie za granicą (niewielką kompensatę stanowi odliczanie od zarobków wysokości miesięcznych diet). Wprowadzone przez ustawę zasady wynagradzania członków służby zagranicznej realizują zasadę jednolitości tej służby i mają racjonalne uzasadnienie.

Po czwarte, zwrócić należy na koniec uwagę jeszcze na dwa istotne problemy, dotyczące się członków służby zagranicznej:

- pierwszy dotyczy generalnie – wszystkich członków służby zagranicznej: dopiero w art. 39 ust. 1 ustawy – i to w kontekście warunków ubiegania się o aplikację dyplomatyczno-konsularną – znajdujemy wymóg posiadania przez aplikanta obywatelstwa polskiego. Naturalnie, obowiązuje w tej mierze ogólne odeślanie do ustawy o służbie cywilnej z 18.12.1998 r., która stosuje się „w zakresie nieuregulowanym w ustawie do osób wchodzących w skład służby zagranicznej” (art. 3 ustawy), a ustawa ta w art. 4 pkt 1 warunkuje zatrudnienie w służbie cywilnej posiadaniem obywatelstwa polskiego. Do sformułowań tych odnosi się ogólne zastrzeżenie, iż taki sposób ujęcia nie wyklucza posiadania przez osobę zatrudnioną w służbie cywilnej obywatelstwa wielorakiego, a więc obok obywatelstwa polskiego rów-

niez obywatelstwa (czy obywatelstw) państw innych. W moim przekonaniu, w kilkanaście lat po rozpoczęciu transformacji ustrojowej (w pierwszych latach istniały pewne, uzasadnione przypadki sięgania do zasłużonych osób z emigracji) należy ustabilizować służbę cywilną i w tym zakresie. Posiadanie wyłącznie obywatelstwa własnego państwa przez urzędnika jest wymogiem w większości państw demokratycznych. Warto zauważyć, że w ramach standardów wspólnotowych dotyczących swobody przepływu osób istnieje właśnie w tej mierze istotne wyłączenie – swobody nie stosuje się „do zatrudnienia w administracji publicznej”, przy czym ETS zawęził to ograniczenie do urzędników wykonujących władzę zwierzchnie państwa. Postulat posiadania jedynie „własnego” obywatelstwa jest szczególnie istotny w odniesieniu do pracowników służby zagranicznej – również ze względu na problemy jakie występują podczas pracy w placówce zagranicznej z realizacją przywilejów i immunitetów. Sytuacja prawna pracownika służby zagranicznej powinna być w każdym względzie jednoznaczna;

- druga kwestia dotyczy się warunków uzyskania stopnia dyplomatycznego: dobrze stało się, iż wśród tych warunków – w punkcie 5 art. 12 ust. 1 ustawy – wymieniona jest konieczność wykazania się „odpowiednim stanem zdrowia psychicznego i fizycznego”. Szczegóły rodzajów badań lekarskich określić ma rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów (art. 12 ust. 3 ustawy), warto jednak zwrócić uwagę na okoliczność, iż praca w placówce zagranicznej, często w znacznym oddaleniu od kraju macierzystego, w pewnej izolacji, w małym zespole i w ciągłym stresie (duża samodzielność i odpowiedzialność) wymaga od pracownika służby zagranicznej specyficznej odporności i wydolności psychicznej – życie dyplomatyczne przynosi niestety sporo przykładów załamań nerwowych, problemów i głębokich konfliktów międzyludzkich, będących następstwem braku predyspozycji psychicznych do wykonywania tego zawodu. Z drugiej strony chciałbym też zwrócić uwagę na pewne niebezpieczeństwo tego postanowienia, szczególnie w połączeniu z brakiem objęcia pracowników służby zagranicznej ubezpieczeniem zdrowotnym w kraju urzędowania (piszę o tym szczegółowo dalej). W żadnym razie następstwem tego przepisu nie powinno być eliminowanie ze służby zagranicznej osób spełniających wymogi jedynie ze względu na okoliczność, iż ich stan zdrowia może przynieść zbyt duże obciążenie zwrotami kosztów leczenia.

4. Zasada jednolitości służby zagranicznej nie została jednak w komentowanej ustawie doprowadzona konsekwentnie do końca. Nie chodzi mi tutaj jedynie o wyrwykowe postanowienia dotyczące służby konsularnej i pozostawienie w tej mierze odrębnej regulacji (ustawy z 1984 r.), lecz również – a może przede wszystkim – o brak postanowień odnoszących się do personelu pomocniczego i personelu obsługi. Jak wspomniałem szereg postanowień ustawy obejmuje również te kategorie członków służby zagranicznej (postanowienie kierujące się generalnie do „członków służby zagranicznej”), zważy jednak, że ustawa reguluje szczegółowo w zasadzie tylko jeden „pion” służby zagranicznej, tj. personel dyplomatyczno-konsularny. Sprawa natomiast jest istotna – szczególnie w odniesieniu do pracy w placówkach zagranicznych (śmiało można założyć, iż co najmniej połowa członków służby zagranicznej w placówkach, to personel pomocniczy i personel obsługi). Ustawa nie zawiera w szczególności żadnych warunków zatrudniania członków personelu pomocniczego i obsługi. Dotychczasowa praktyka nie jest najlepsza. Na przykład w odniesieniu do tej grupy pracowników stosowany jest specjalny rodzaj egzaminów językowych na bardzo podstawowym poziomie, nie ma jasnych wymogów co do kwalifikacji woźnego, ogrodnika, rzemieślnika, kelnera, etc. Jak zauważają starzy praktycy, jeśli w ambasadzie jest słaby radca czy I sekretarz, to można sobie poradzić, słaby kierownik administracyjny bez znajomości języka kraju urzędowania paraliżuje pracę placówki. MSZ był dotychczas – w ostatnich 12 latach – reformowany wiele razy: reformy te koncentrowały się na strukturze oraz na „personelu dyplomatyczno-konsularnym” (używając terminologii nowej ustawy). Zważy, że w zasadzie nie dotknęły one całego działu tzw. administracyjnego (czyli skupiającego przede wszystkim personel pomocniczy i obsługi). Jeżeli zasada jednolitości służby zagranicznej ma być realizowana konsekwentnie i przynieść efekty, tzn. zaowocować podniesieniem jej wydolności i unowocześnieniem – musi objąć również ten obszar. Bez tego reforma służby zagranicznej będzie więcej niż połowiczna.

5. Zasada jednolitości służby zagranicznej znalazła wyraz również w dwóch bardzo istotnych obszarach, w których w ostatnich latach występowało sporo problemów.

Po pierwsze, ustawa wyjaśnia podległość służbową ambasadatorów, stwierdzając w art. 17 ust. 2, że „Ambasador [...] podlega służbowo ministrowi właściwemu do spraw zagranicznych”. Jest to postanowienie bardzo istotne, zważywszy że chętnych do „zarządzania” przedstawicielstwami zagranicznymi z kraju w ostatnich latach nie

brakowało, a sam ambasador często w takich sytuacjach bywał bezradny. Praktyka jest też w tym względzie zróżnicowana o oczekiwania i wymagania olbrzymie – wystarczy wskazać jedynie na zakres obowiązków i odpowiedzialność Przedstawicielstwa przy Wspólnotach Europejskich. Należy jedynie wyrazić oczekiwanie, że zapowiedane w ust. 3 art. 17 ustawy zarządzenie Prezesa Rady Ministrów (wydane na wniosek ministra właściwego do spraw zagranicznych), które określić ma „formę i tryb wydawania poleceń ambasadorowi, kierując się zadaniami służby zagranicznej i potrzebami polityki państwa” będzie dyspozycją art. 17 ust. 2 konsekwentnie realizowało;

Po drugie, ustawa precyzuje zadania i odpowiedzialność ambasadorów i ambasadorów przy organizacjach międzynarodowych (art. 19 i 20). Lista zadań i uprawnień ambasadora obejmuje szereg pozycji, w tym powszechnie znane i zrozumiałe. Szczególną uwagę chciałbym zwrócić na dwa jednoznaczne postanowienia ustawy:

- ustawa jasno stwierdza (art. 19 pkt 6), że ambasador „nadzoruje działalność wszystkich placówek zagranicznych w państwie przyjmującym” (chodzi naturalnie o placówki zagraniczne państwa wysyłającego). W związku z naturalnym mnożeniem się różnego rodzaju placówek zagranicznych, finansowanych z budżetu państwa (stacje naukowe, biura promocji turystyki,) i narastających problemów w tym obszarze, postanowienie wyjaśniające stan prawny jest ważne. Jeśli uwzględnić porozumienie z września 1999 r. w sprawie włączenia Biur Radców Handlowych w strukturę ambasad (mimo zachowania przez nie odrębności finansowej), jednolitość realizacji polityk zagranicznej w „państwie przyjmującym” powinna być zagwarantowana (a w każdym razie efektywność w tej mierze zwiększona);
- ambasador uczestniczy też – w myśl art. 19 pkt 3 (również art. 20 pkt 8) ustawy „w czynnościach przedstawicieli organów władzy publicznej w zakresie prowadzonych przez nich negocjacji i podejmowanych działań, zapewnia współdziałanie tych przedstawicieli, dba o zgodność ich czynności z założeniami polskiej polityki zagranicznej, a także udziela im pomocy i współdziała z nimi w zakresie ich zadań w stosunkach z państwem przyjmującym”. Cytuję obszernie ten punkt ustawy, bowiem daje on ambasadorowi do ręki mocny instrument koordynowania i zapewniania jednolitości polskiej polityki zagranicznej w państwie urzędowania. Postanowienia te są odpowiedzią – z jednej strony – na szereg niedobrych praktyk z lat ubiegłych uprawiania partykularnej polityki resortowej czy regionalnej, z drugiej zaś strony wychodzą naprzeciw nowym wyzwaniom, związanym

z naturalną emancypacją w relacjach międzynarodowych różnych agend państwowych i potrzebą zagwarantowania pewnej przejrzystości i zasadniczej koordynacji.

Przy okazji powyższych rozważań – szczególnie w sprawie umocnienia pozycji ambasadora – zwracam uwagę na postanowienia art. 16 ust. 2 ustawy, w myśl którego ambasador odpowiada przez dyrektorem generalnym służby zagranicznej m.in. za prawidłowe gospodarowanie mieniem, przestrzeganie dyscypliny finansów publicznych, etc. W świetle istniejącej pragmatyki zawodowej i prawa powielaczowego powyższe, zasadne postanowienie traci na znaczeniu. Kierownik placówki nie ma obecnie prawa samodzielnie (tzn. bez uprzedniej zgody centrali) zatrudniać pracowników (na etatach stojących do jego dyspozycji), dokonywać większych zakupów (przy czym granica ceny, od której wymagana jest zgoda centrali jest śmiesznie niska), wynajmować mieszkania dla pracowników – krótko, pozbawiony jest samodzielności działania. Towarzyszy temu słaba fachowość personelu administracyjno-finansowego i „totalna” kontrola ze strony centrali. Efekt jest jednoznaczny – przewlekłość procesu decyzyjnego i całkowite rozmycie odpowiedzialności (jak ma odpowiadać ambasador, skoro zatwierdza w zasadzie wszystkie poważniejsze decyzje centrala). Wskazuję na te problemy, aby uświadomić czytelnikowi znaczenie przepisów wykonawczych do ustawy. Dla efektywnego i wydolnego działania placówek zagranicznych konieczna jest głęboka reforma zarządzania placówkami w sferze administracyjno-finansowej; system trwający, nie reformowany od lat, przestarzały i niewydolny, prowadzi do kosztownych błędów, niefrasobliwości i przewlekłości procesu decyzyjnego (dość wskazać na znany powszechnie przykład nieudolności w inwestycjach, zakupach i sprzedaży polskich nieruchomości z przeznaczeniem na placówki dyplomatyczne w Niemczech).

6. Jak wspomniałem, dyplomaci, szczególnie z doświadczeniem pracy za granicą, oczekiwali od lat jak najszybszego uchwalenia ustawy, między innymi ze względu na narastającą potrzebę nowoczesnego uregulowania i nadania podstaw prawnych pragmatyce zawodowej w ważnych obszarach funkcjonowania placówek zagranicznych (dotychczas bądź regulowanych w prawie powielaczowym, bądź uregulowanych przestarzałymi przepisami, które – mimo że obowiązujące – nie były stosowane, bądź w ogóle nie uregulowanych). W mojej ocenie jednym z zasadniczych walorów pozytywnych komentowanej ustawy są właśnie regulacje w tej dziedzinie, choć nie są one też wolne od luk i niedopowiedzeń, a szereg istotnych i kontrowersyjnych

spraw zostanie dopiero uregulowanych w aktach wykonawczych. Tytułem przykładu wskażę na następujące sprawy:

- ustawa w art. 32 reguluje jednoznacznie czas pracy członków służby zagranicznej, wyciągając zasadniczy wniosek z okoliczności, że chodzi to o specyficzną służbę państwu; szczególnie podczas pracy w placówce zagranicznej dyplomata musi być w pełni dyspozycyjny i wykonywać polecenia natychmiast, nie jest też możliwe odgraniczenie w tej służbie sfery zawodowej od sfery prywatnej. Stąd też zasadne jest postanowienie art. 32 ust. 1, że „...członek służby zagranicznej (jeżeli wymagają tego potrzeby służby) wykonuje pracę poza godzinami pracy, a w wyjątkowych przypadkach także w niedzielę i święta, bez prawa do oddzielnego wynagrodzenia i prawa do czasu wolnego w zamian za czas przepracowany” (na podstawie art. 32 ust. 3 musi mieć jednak zagwarantowane „prawo do nieprzerwanego 11-godzinnego odpoczynku”). Dotychczas specjalnych regulacji w tej mierze w zasadzie nie było, obowiązywały więc formalnie – również w placówkach zagranicznych – ogólne regulacje kodeksu pracy. Prowadzało to w skrajnych przypadkach do absurdalnych sytuacji i groziło paraliżem pracy placówek (jeśli próbowano „liczyć nadgodziny”), czy też naruszania elementarnych praw pracowniczych (zasadą jest przychodzenie do pracy w ustalonej godzinie rannej, nawet gdy praca (negocjacje, opieka nad delegacją, interwencja konsularna zakończyła się w późnych godzinach nocnych lub o świcie), bądź – z drugiej strony – do działania w warunkach naruszania prawa pracy. Ustawa kładzie kres tym niejasnościom;
- istotny jest art. 29 ust. 4 ustawy, wyliczający świadczenia przysługujące członkowi służby zagranicznej podczas pracy w placówce zagranicznej (nieodpłatne korzystanie z lokalu, pokrycie kosztów przesiedlenia, kosztów leczenia, nauki dzieci w pewnych przypadkach, zasiłek adaptacyjny i ryczałt za używanie samochodów prywatnych dla celów służbowych). Zasadnicze znaczenie będą jednak miały przepisy wykonawcze, bowiem postanowienia ustawy są w tej mierze bardzo ogólne. Szczegóły pragmatyki zawodowej w tej dziedzinie regulowane są dotychczas prawem powielaczowym, pełnym luk i niedomówień, pochodzącym w części jeszcze z okresu „wczesnego Gomułki”, pozostawiającym olbrzymi zakres uznaniowości (żeby nie powiedzieć dowolności). Przepisy wykonawcze wymagają więc gruntownego przemyślenia i nowoczesnego ujęcia, odpowiadającego nowym zadaniom służby zagranicznej. Na przykład mieszkanie –

musi nie tylko gwarantować „przemieszkanie” rodzinie dyplomaty, ale również możliwość utrzymywania stosunków towarzyskich; nową jakością powinno być, iż takie stosunki powinny utrzymywać nie tylko szef placówki i dyplomaci wyższej rangi, lecz również pozostali dyplomaci (dotychczasowa pragmatyka preferowała wąską grupę starszych rangą dyptomatów, co było reliktem dawnych czasów, gdy z dużą niechęcią patrzono na jakiegokolwiek szersze stosunki towarzyskie z „miejscowymi” i dyplomatami innych państw). Regulacje w szeregu państwach przyznają po prostu określonej wysokości ryczałt na wynajęcie mieszkania, którego wysokość określona jest rangą dyplomaty, liczebnością rodziny i kosztami wynajęcia mieszkania w danym państwie. Pozwala to wyjść naprzeciw indywidualnym oczekiwaniom, istnieje możliwość dopłaty z własnej kieszeni, jeśli oczekiwania są większe, ogranicza też „dyktat administracji”, który w dotychczasowej praktyce prowadzi często do żenującej korespondencji na linii placówka – centrala (na wynajęcie każdego mieszkania kierownik placówki musi mieć zgodę centrali!!!, jakie mieszkanie, jakiej wielkości, z jakim wyposażeniem należy się konkretnemu dyplomacie;

- zwracam szczególną uwagę na art. 29 ust. 4 pkt 3) ustawy – gwarantujący członkowi służby zagranicznej podczas pracy w placówce zagranicznej „zwrot uzasadnionych i udokumentowanych kosztów leczenia w państwie przyjmującym oraz kosztów leczenia przebywających z nim na stałe za granicą członków rodziny”. Przepis ten w sposób szczególny ukazuje problemy pragmatyki zawodowej, nowe wyzwania związane z funkcjonowaniem służby zagranicznej i wagę przepisów wykonawczych do ustawy. Przepis ten petryfikuje dotychczasową praktykę, iż pracownicy placówek zagranicznych nie są podczas pracy za granicą objęci ubezpieczeniem zdrowotnym, lecz otrzymują zwrot „uzasadnionych” kosztów leczenia. Tymczasem powszechną praktyką jest ubezpieczanie pracowników placówek „na miejscu”. Naturalnie pewne zróżnicowanie rozwiązań jest konieczne – szczególnie w odniesieniu do obszarów szczególnego zagrożenia, gdzie stawki ubezpieczenia są bardzo wysokie. Argument jednak oszczędności (czy mniejszych kosztów) przy zwrocie kosztów leczenia jest zwodniczy: w istocie zasada się on na wynaturzeniach przeszłości, których istota polega na tym, że oszczędzano kosztem zdrowia pracownika (system taki nie gwarantuje profilaktyki, badań okresowych – jest systemem zapewniającym świadczenia minimum. Naturalnie, obecnie nie zda-

rzają się już sytuacje, gdy pracownik tak długo ukrywał chorobę (zbyt duże koszty leczenia mogły skutkować odwołaniem do Kraju), dopóki „nie padł na stanowisku”, ale nadal zdarzają się kuriozalne polecenia „powielaczowe”, nakazujące kierownikowi placówki oszczędzać na kosztach leczenia, bez bliższego sprecyzowania – jak takie polecenie wykonać, czy też wytyki pokontrolne, że „przekroczono” planowane koszty leczenia, nie mówiąc już o tym, że na większe wydatki (z reguły niespodziewane) należy uzyskać zgodę Centrali. Biorąc to pod uwagę, ustawa przynajmniej powinna przewidywać różne możliwości opieki zdrowotnej (w niektórych bowiem państwach można z powodzeniem rozważać ubezpieczenie pracowników), zakładając, iż właśnie do takiego rozwiązania należy docelowo dążyć;

- z problemem tym wiąże się jednak dalsza, delikatna sprawa, związana z „udokumentowaniem” kosztów leczenia. Na podstawie przepisów wykonawczych istnieje praktyka działania w placówkach specjalnych komisji pracowniczych, opiniujących m.in. zasadność kosztów leczenia. Dopiero na tej podstawie kierownik placówki zatwierdza koszty leczenia i przesyła je do Centrali. Konstrukcja ta budzi zasadniczy sprzeciw z punktu widzenia wymogu zachowania tajemnicy lekarskiej, była też przedmiotem wielokrotnych zażaleń kierowanych m.in. do rzecznika praw obywatelskich. W odpowiedzi kierownicy placówek otrzymywali polecenie Centrali (w drodze tzw. clarisu), aby komisje dochowywały tajemnicy. Polecenie z założenia niewykonalne, bowiem komisja dysponuje całością dokumentacji (receptami, skierowaniami do specjalistów, etc.) pozwalającą udokumentować „zasadność” wydatków. W warunkach placówki zagranicznej – stosunkowo wąskiej grupy pracowników, pracujących razem, często wraz z współmałżonkami – prowadzi to również do całkowitego „odprywatyzowania” życia osobistego ze wszelkimi negatywnymi skutkami. Nowe przepisy wykonawcze do ustawy powinny ten stan rzeczy zmienić. Dopóki nie zostanie wprowadzone ubezpieczenie zdrowotne, pod względem formalnym koszty powinien sprawdzać księgowy placówki (który zwykle i tak jest członkiem rzeczonoj komisji) a zatwierdzać kierownik placówki. Dokumentacja jest następnie przesyłana do Centrali, gdzie merytorycznej (lekarskiej) oceny może dokonać lekarz naczelny MSZ (notabene, zbliżona procedura stosowana jest w odniesieniu do kierowników placówek);
- w art. 31 ustawa odnosi się do kwestii zatrudnienia współmałżonków w placówce zagranicznej. Rzecz polega generalnie na

tym, iż zwykle – w dotychczasowej praktyce – na tzw. stanowiskach ryczałtowych (pozostające w gestii kierownika placówki, z zakresem obowiązków spełniania różnych prac pomocniczych – od sprzątaczkii do sekretarki i kancelistki) zatrudniani są współmałżonkowie pracowników dyplomatycznych. Uzasadnienie takiego stanu rzeczy wynika z dwóch okoliczności – w przeszłości (częściowo jeszcze obecnie) przynosi to znaczne oszczędności – zatrudnienie pracownika miejscowego oznacza bowiem konieczność przestrzegania miejscowego prawa pracy (łącznie z koniecznością ponoszenia kosztów ubezpieczenia emerytalnego i zdrowotnego), z drugiej zaś strony – nie ma co tego ukrywać – było i jest dodatkowym (istotnym) źródłem dochodu dla rodzin pracujących w placówce. Ten stan rzeczy (bez wątplenia z punktu widzenia normalnego funkcjonowania państwa anormalny) – wraz z wymienialnością złotówki i pewną porównywalnością płac zaczął się zmieniać – coraz częściej polskie placówki zatrudniają na stanowiskach technicznych pracowników miejscowych. Ustawa częściowo wychodzi naprzeciw konieczności umacniania takich zmian (z gruntu zasadny jest wymóg, iż małżonek ambasadora i konsula generalnego (kierownika placówki) „nie może podejmować zatrudnienia poza granicami kraju” (a więc nie tylko w kierowanej przez małżonka placówce), ustanawiając w pewnym zakresie elastyczność – ust. 1 art. 31 przewiduje możliwość wyrażenia zgody na zatrudnienie przez dyrektora generalnego służby zagranicznej ze względu na „szczególne potrzeby służby zagranicznej”. Elastyczność taka będzie w najbliższych latach – jeszcze – w pewnym zakresie koniecznością (dopóki nie zrównają się płace w polskiej służbie zagranicznej z przeciętną państw UE), stopniowo jednak warunek „szczególnych potrzeb służby zagranicznej” w tej mierze powinien być interpretowany coraz bardziej restryktywnie, aż do pełnego (poza zupełnie wyjątkowymi przypadkami) zlikwidowania tej anormalnej sytuacji, skutkującej z reguły negatywnymi następstwami dla pracy placówek.

- w tym rozumieniu w pełni zasadne są postanowienia art. 29 ust. 5 ustawy, przyznające kierownikom placówek, których małżonek nie jest zatrudniony, specjalny dodatek. W ostatnich latach dodatków takich nie było (przysługiwały jedynie na małżonka inwalidę lub żonę, która ukończyła 55 rok życia), zdawać sobie natomiast należy sprawę, że przy prawidłowo funkcjonującym kierowniku placówki rola współmałżonka w relacjach służbowych (wynikających tak z wymagań protokołu diploma-

tycznego jak pragmatyki zawodowej) jest olbrzymia, a wynikające stąd obciążenia porównywalne z pełnym zatrudnieniem. Dodać do tego jeszcze należy utratę zarobków z względu na konieczność uzyskania urlopu bezpłatnego w miejscu pracy w kraju i wyrzeczenie się kariery zawodowej przez współmałżonka dyplomaty. Są to okoliczności, które wraz ze zmianami ustrojowymi w Polsce nabywają coraz większego znaczenia, a współmałżonkowie dyptomatów coraz bardziej wstrzemięźliwie oceniają perspektywę wyjazdu za granicę i rezygnacji z własnej kariery zawodowej. Zadania ambasadora czy konsula generalnego mogą być w pełni realizowane (nie generalizuję, wyjątki naturalnie zdarzają się) jedynie przy pełnym zaangażowaniu w pracę współmałżonka. Ustawa – przynajmniej w pewnym zakresie – bierze to pod uwagę;

- ustawa zawiera również zasadne regulacje dotyczące urlopów pracowników służby dyplomatycznej – możliwość komasowania urlopu (art. 35 ust. 2 – bardzo istotne w przypadku pracy w placówkach w regionach odległych od Polski), dodatkowego urlopu w przypadku pracy w krajach o klimacie szczególnie szkodliwym dla zdrowia (art. 34 ust. 2), urlopu dodatkowego związanego z długoletnią służbą, nie wliczania do urlopu dni, które nie są dniami pracy w państwie urzędowania (zwykle, podczas dni świątecznych państwa urzędowania dyplomaci i tak biorą udział w różnego rodzaju uroczystościach oficjalnych); dotychczas problemy te regulowała przede wszystkim pragmatyka zawodowa – dobrze, iż ustawa jednoznacznie określa w tej mierze prawa personelu dyplomatyczno-konsularnego.

7. Zdaję sobie sprawę, że powyższy komentarz do ustawy o służbie zagranicznej ma raczej charakter eseju na temat problemów polskiej dyplomacji okresu transformacji. Sporządzenie szczegółowego i całościowego komentarza będzie możliwe dopiero po wydaniu aktów wykonawczych, które objąć mają najbardziej delikatne i istotne obszary (szczegóły podległości ambasadorów – art. 17 ust. 3, porozumienia z innymi resortami – art. 10 ust. 3, wysokość wynagrodzeń – art. 30, warunki przyjęcia na aplikację dyplomatyczno-konsularną – art. 39 ust. 4 i 41, nowy tryb finansowania ze środków specjalnych – art. 42). Generalnie oceniam tę ustawę jako bardzo istotny etap w kształtowaniu nowoczesnej, wychodzącej naprzeciw współczesnym wyzwaniom polskiej służby zagranicznej. Kolejny etap powinien objąć konsekwentną realizację zasady jednolitości służby zagranicznej – tak pod względem jednolitości regulacji (włączenie działu dotyczą-

cego funkcji konsulów) oraz zakresu – objęcie ustawą również personelu pomocniczego i obsługi.

W lutym 2002 r.

USTAWA

z dnia 27 lipca 2001 r.

o służbie zagranicznej

Rozdział 1 Przepisy ogólne

Art. 1

Ustawa określa organizację i funkcjonowanie służby zagranicznej, a także szczególne prawa obowiązkowe osób wchodzących w jej skład.

Art. 2

1. W skład służby zagranicznej wchodzi:
 - 1) członkowie korpusu służby cywilnej zatrudnieni w ministerstwie obsługującym ministra właściwego do spraw zagranicznych,
 - 2) niebędące członkami korpusu służby cywilnej osoby zatrudnione w służbie zagranicznej, z zastrzeżeniem ust. 2,
 - 3) pełnomocni przedstawiciele Rzeczypospolitej Polskiej w innym państwie lub przy organizacji międzynarodowej.
2. Nie wchodzi w skład służby zagranicznej:
 - 1) osoby zatrudnione w placówce zagranicznej Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie umowy o pracę zawartej zgodnie z prawem państwa przyjmującego,
 - 2) osoby zatrudnione w placówce zagranicznej Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie umowy o pracę zawartej na czas określony – wykonywania funkcji na placówce przez członka rodziny – chyba że są one członkami korpusu służby cywilnej,
 - 3) konsul honorowy, o którym mowa w ustawie określonej w art. 4 pkt 3.

Art. 3

W zakresie nieuregulowanym w ustawie do osób wchodzących w skład służby zagranicznej, zwanych dalej „członkami służby zagranicznej”, z wyłączeniem żołnierzy pełniących służbę w placówkach zagranicznych, stosuje się przepisy ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o służbie cywilnej (Dz. U.

z 1999 r. Nr 49, poz. 483, Nr 70, poz. 778 i Nr 110, poz. 1255 oraz z 2001 r. Nr 102, poz. 1116 i Nr 111, poz. 1194).

Art. 4

Ilekróć w ustawie jest mowa o:

- 1) ambasadorze – oznacza to, mianowanego w trybie określonym w Konstytucji, pełnomocnego przedstawiciela Rzeczypospolitej Polskiej w innym państwie lub przy organizacji międzynarodowej,
- 2) placówce zagranicznej Rzeczypospolitej Polskiej, zwanej dalej „placówką zagraniczną” – oznacza to przedstawicielstwo dyplomatyczne, stałe przedstawicielstwo przy organizacji międzynarodowej, urząd konsularny, instytut polski lub inną placówkę podległą ministrowi właściwemu do spraw zagranicznych, mającą siedzibę poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej,
- 3) konsulu – oznacza to osobę wyznaczoną do wykonywania funkcji konsularnych określonych w ustawie z dnia 13 lutego 1984 r. o funkcjach konsułów Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 9, poz. 34, z 1997 r. Nr 114, poz. 739, z 1998 r. Nr 117, poz. 757, z 1999 r. Nr 52, poz. 532, z 2000 r. Nr 120, poz. 1268 oraz z 2001 r. Nr 42, poz. 475),
- 4) służbie cywilnej – oznacza to służbę cywilną, w rozumieniu ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o służbie cywilnej (Dz. U. z 1999 r. Nr 49, poz. 483, Nr 70, poz. 778 i Nr 110, poz. 1255 oraz z 2001 r. Nr 102, poz. 1116 i Nr 111, poz. 1194),
- 5) państwie przyjmującym – oznacza to państwo przyjmujące w rozumieniu Konwencji wiedeńskiej o stosunkach dyplomatycznych, sporządzonej w Wiedniu dnia 18 kwietnia 1961 r. (Dz. U. z 1965 r. Nr 37, poz. 232),
- 6) członkach rodziny – oznacza to współmałżonka, dzieci własne, przysposobione oraz inne dzieci wzięte na utrzymanie i wychowanie w ramach rodzin zastępczych, w wieku do lat 18 bądź będące w wieku określonym odrębnymi przepisami dotyczącymi zasiłków rodzinnych i pielęgnacyjnych, a także osoby niepełnosprawne wymagające stałej opieki członka służby zagranicznej.

Rozdział 2

Organizacja i funkcjonowanie służby zagranicznej

Art. 5

1. Służbą zagraniczną kieruje minister właściwy do spraw zagranicznych.
2. Służba zagraniczna działa w ministerstwie obsługującym ministra właściwego do spraw zagranicznych i w placówkach zagranicznych.

Art. 6

1. W służbie zagranicznej tworzy się stanowisko dyrektora generalnego służby zagranicznej.

2. Dyrektor generalny służby zagranicznej jest dyrektorem generalnym urzędu w rozumieniu przepisów o służbie cywilnej, wykonującym także zadania określone w ustawie.

3. Dyrektorem generalnym służby zagranicznej może zostać osoba posiadająca stopień dyplomatyczny, o którym mowa w art. 8.

Art. 7

1. Zadania służby zagranicznej wykonują:

- 1) personel dyplomatyczno-konsularny, który stanowią, z zastrzeżeniem ust. 2, członkowie służby zagranicznej posiadający stopień dyplomatyczny,
- 2) personel pomocniczy,
- 3) personel obsługi.

2. W szczególnie uzasadnionych przypadkach dyrektor generalny służby zagranicznej może powierzyć obowiązki członka personelu dyplomatyczno-konsularnego na czas określony osobie, która spełnia wymagania określone w art. 12 ust. 1 pkt 2–5, oddelegowanej lub wyznaczonej, za zgodą dyrektora generalnego służby zagranicznej, w trybie określonym w odrębnych przepisach, do służby zagranicznej – zatrudniając ją na podstawie umowy o pracę i nadając jej odpowiedni stopień dyplomatyczny.

Art. 8

1. Ustanawia się, z zastrzeżeniem art. 10 ust. 2, następujące stopnie dyplomatyczne w służbie zagranicznej:

- 1) ambasador tytularny,
- 2) radca – minister,
- 3) I radca,
- 4) radca,
- 5) I sekretarz,
- 6) II sekretarz,
- 7) III sekretarz,
- 8) attache.

2. Najniższym stopniem dyplomatycznym jest stopień attache.

Art. 9

1. Stopnie dyplomatyczne są jednocześnie stanowiskami pracy, a w placówkach zagranicznych funkcjami, na których członek personelu dyplomatyczno-konsularnego wykonuje czynności służbowe.

2. Zatrudnienie członka personelu dyplomatyczno-konsularnego na stanowisku kierowniczym w służbie zagranicznej, o którym mowa w art. 27 ust. 2 pkt 1, nie powoduje zmiany posiadanego stopnia dyplomatycznego.

Art. 10

1. Stosunek służbowy oraz wynikające z niego prawa i obowiązki żołnierzy pełniących służbę w placówkach zagranicznych określają odrębne przepisy.

2. Osobom wyznaczonym do wykonywania zadań Ministra Obrony Narodowej w placówce zagranicznej nadaje się stopień dyplomatyczny:

- 1) attache obrony (wojskowego, morskiego, lotniczego) albo
- 2) zastępcy attache obrony (wojskowego, morskiego, lotniczego).

3. Minister właściwy do spraw zagranicznych i Minister Obrony Narodowej określają, w drodze zarządzenia, szczególne zasady wykonywania obowiązków służbowych przez osoby, o których mowa w ust. 1, a także organizację i funkcjonowanie w placówkach zagranicznych ataszatów obrony, z uwzględnieniem przepisów o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych.

Art. 11

1. Stopnie dyplomatyczne, z zastrzeżeniem ust. 2, nadaje dyrektor generalny służby zagranicznej.

2. Stopień ambasadora tytularnego, na wniosek dyrektora generalnego służby zagranicznej, nadaje minister właściwy do spraw zagranicznych.

Art. 12

1. Stopień dyplomatyczny można, z zastrzeżeniem ust. 2, art. 7 ust. 2 oraz art. 18 ust. 1, nadać członkowi służby zagranicznej, który:

- 1) odbył, z zastrzeżeniem art. 40 ust. 2, aplikację dyplomatyczno-konsularną, o której mowa w art. 38, albo jest urzędnikiem służby cywilnej lub ukończył Krajową Szkołę Administracji Publicznej,
- 2) złożył egzamin dyplomatyczno-konsularny, 3) zna co najmniej dwa języki obce,
- 4) posiada tytuł magistra lub równorzędny,
- 5) wykazuje się odpowiednim stanem zdrowia psychicznego i fizycznego.

2. W szczególnie uzasadnionych przypadkach członkowi służby zagranicznej niespełniającemu wymagań określonych w ust. 1 pkt 1–4, w związku z wykonywaniem zadań w placówce zagranicznej, można nadać stopień dyplomatyczny na czas niezbędny do wykonywania tych zadań.

3. Prezes Rady Ministrów określi, w drodze rozporządzenia:

- 1) rodzaje badań lekarskich, jakim podlega członek służby zagranicznej ubiegający się o stopień dyplomatyczny,
- 2) rodzaje dokumentów potwierdzających spełnienie warunków, o których mowa w ust. 1 pkt 3 i 5
– mając na względzie charakter zadań wykonywanych przez członków personelu dyplomatyczno-konsularnego.

Art. 13

1. Nadanie kolejnego, wyższego stopnia dyplomatycznego członkowi personelu dyplomatyczno-konsularnego następuje stosownie do przebiegu służby, posiadanych kwalifikacji zawodowych i oceny służbowej:

- 1) na wniosek lub po zasięgnięciu opinii kierującej placówką zagraniczną – w stosunku do członka personelu dyplomatyczno-konsularnego wykonującego zadania w placówce zagranicznej,

2) na wniosek bezpośredniego przełożonego po uzyskaniu pozytywnej oceny służbowej – w stosunku do członków personelu dyplomatyczno-konsularnego, innych niż wymienieni w pkt 1.

2. W szczególnie uzasadnionych przypadkach członkowi personelu dyplomatyczno-konsularnego, który otrzymał pozytywną ocenę służbową, można nadać wyższy stopień dyplomatyczny na czas określony, nie dłuższy niż rok, z pominięciem kolejności nadawanych stopni i z zawieszeniem na ten czas dotychczasowego stopnia.

Art. 14

1. Członek personelu dyplomatyczno-konsularnego, przy otrzymaniu po raz pierwszy stopnia dyplomatycznego, składa ślubowanie następującej treści:

„Przyrzekam i zobowiązuję się godnie reprezentować Rzeczpospolitą Polską, dbać o jej interesy i dobre imię, rzetelnie i sumiennie wykonywać powierzone mi obowiązki.”

2. Prezes Rady Ministrów, na wniosek ministra właściwego do spraw zagranicznych i po zasięgnięciu opinii Szefa Służby Cywilnej, określi, w drodze zarządzenia, tryb, formę i ceremoniał nadania stopnia dyplomatycznego oraz składania ślubowania, o którym mowa w ust. 1, uwzględniając historyczne tradycje i zwyczaje dyplomatyczne.

Art. 15

1. Przedstawicielstwem dyplomatycznym w innym państwie lub stałym przedstawicielstwem przy organizacji międzynarodowej kieruje ambasador, a do czasu objęcia placówki zagranicznej przez ambasadora – kierownik przedstawicielstwa, którego wyznacza, spośród członków personelu dyplomatyczno-konsularnego, i odwołuje minister właściwy do spraw zagranicznych.

2. Placówką zagraniczną, inną niż wymieniona w ust. 1, kieruje kierownik placówki zagranicznej, którego wyznacza, spośród personelu dyplomatyczno-konsularnego, i odwołuje minister właściwy do spraw zagranicznych na wniosek dyrektora generalnego służby zagranicznej.

Art. 16

Kierujący placówką zagraniczną:

- 1) jest przełożonym wszystkich członków służby zagranicznej w kierowanej przez niego placówce zagranicznej oraz osób, o których mowa w art. 2 ust. 2,
- 2) odpowiada przed dyrektorem generalnym służby zagranicznej za prawidłowe gospodarowanie mieniem, przestrzeganie dyscypliny finansów publicznych, przestrzeganie przepisów, w szczególności przepisów prawa pracy oraz przepisów dotyczących tajemnic ustawowo chronionych.

Art. 17

1. Ambasadora mianuje i odwołuje Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw zagranicznych, zaakceptowany przez Prezesa Rady Ministrów.

2. Ambasador, z zastrzeżeniem art. 16 pkt 2, podlega służbowo ministrowi właściwemu do spraw zagranicznych.

3. Prezes Rady Ministrów, na wniosek ministra właściwego do spraw zagranicznych, określi, w drodze zarządzenia, formę i tryb wydawania poleceń ambasadorowi, kierując się zadaniami służby zagranicznej i potrzebami polityki państwa.

Art. 18

1. Dyrektor generalny nawiązuje z ambasadorem, który przed mianowaniem nie był członkiem służby zagranicznej, stosunek pracy na podstawie powołania, na czas pełnienia funkcji ambasadora, nadając mu, z zastrzeżeniem art. 11 ust. 2, na ten czas stopień dyplomatyczny.

2. Odwołanie przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej ambasadora, o którym mowa w ust. 1, jest równoznaczne z odwołaniem w rozumieniu przepisów prawa pracy.

Art. 19

Ambasador w państwie przyjmującym, w zakresie swoich pełnomocnictw, w szczególności:

- 1) reprezentuje Rzeczpospolitą Polską,
- 2) chroni interesy Rzeczypospolitej Polskiej oraz jej obywateli, zgodnie z prawem międzynarodowym i prawem państwa przyjmującego,
- 3) uczestniczy w czynnościach przedstawicieli organów władzy publicznej w zakresie prowadzonych przez nich negocjacji i podejmowanych działań, zapewnia współdziałanie tych przedstawicieli, dba o zgodność ich czynności z założeniami polskiej polityki zagranicznej, a także udziela im pomocy i współdziała z nimi w zakresie ich zadań w stosunkach z państwem przyjmującym,
- 4) działa na rzecz promocji Polski, a zwłaszcza polskiej kultury, nauki i gospodarki,
- 5) udziela pomocy i współdziała w zakresie niezbędnym do wykonywania zadań przez członków służby zagranicznej oraz innych osób delegowanych do załatwienia określonych spraw w państwie przyjmującym,
- 6) nadzoruje działalność wszystkich placówek zagranicznych w państwie przyjmującym,
- 7) prowadzi rokowania z państwem przyjmującym,
- 8) popiera przyjazne stosunki między Rzeczpospolitą Polską a państwem przyjmującym,
- 9) zaznajamia się z warunkami, wydarzeniami i działalnością prowadzoną przez państwo przyjmujące i przekazuje właściwym organom władzy publicznej Rzeczypospolitej Polskiej informacje na ten temat.

Art. 20

Ambasador przy organizacji międzynarodowej, zwanej dalej „organizacją”, w szczególności:

- 1) reprezentuje Rzeczpospolitą Polską wobec organizacji,
- 2) utrzymuje łączność między Rzeczpospolitą Polską a organizacją,
- 3) prowadzi rokowania z organizacją i w ramach organizacji,
- 4) zaznajamia się z działalnością prowadzoną przez organizację i przekazuje właściwym organom władzy publicznej Rzeczypospolitej Polskiej informacje na temat jej działalności,
- 5) zapewnia udział Rzeczypospolitej Polskiej w pracach organizacji,
- 6) chroni interesy Rzeczypospolitej Polskiej, jej obywateli oraz polskich osób prawnych w stosunkach z organizacją,
- 7) popiera realizację celów i zasad organizacji przez współpracę z organizacją i w ramach organizacji,
- 8) uczestniczy, poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej oraz w zakresie przedmiotu działalności organizacji, w czynnościach przedstawicieli organów władzy publicznej w zakresie prowadzonych przez nich negocjacji i podejmowanych działań, zapewnia współdziałanie tych przedstawicieli, dba o zgodność ich czynności z założeniami polskiej polityki zagranicznej, a także udziela im pomocy i współdziała z nimi w zakresie ich zadań w stosunkach z organizacją.

Art. 21

1. Funkcje konsula wykonuje, wyznaczony przez dyrektora generalnego służby zagranicznej, członek personelu dyplomatyczno-konsularnego, który złożył egzamin konsularny.

2. Minister właściwy do spraw zagranicznych określi, w drodze rozporządzenia, zakres egzaminu konsularnego oraz sposób jego przeprowadzania, uwzględniając możliwość powtarzania egzaminu, a także sposób powoływania członków komisji egzaminacyjnej oraz wysokość ich wynagrodzenia.

Art. 22

1. Urzędem konsularnym kieruje konsul albo konsul honorowy, o którym mowa w przepisach określonych w art. 4 pkt 3.

2. Funkcje konsulów oraz tryb postępowania przed konsulem określają przepisy, o których mowa w art. 4 pkt 3.

Art. 23

1. Placówki zagraniczne podlegają okresowej inspekcji wykonywanej na polecenie dyrektora generalnego służby zagranicznej.

2. Zakres i szczegółowy tryb kontroli określi, w drodze zarządzenia, minister właściwy do spraw zagranicznych, z uwzględnieniem organizacji służb kontrolnych, wymagań, jakie muszą spełniać kontrolujący, ich uprawnień

w toku przeprowadzania czynności kontrolnych, a także dokumentów, jakie muszą posiadać kontrolujący, jak też uprawnień przysługujących w toku czynności kontrolnych kierującemu kontrolowaną placówką zagraniczną.

Rozdział 3

Prawa i obowiązki członków służby zagranicznej

Art. 24

1. Stanowisko w służbie zagranicznej wyznacza i odwołuje ze stanowiska dyrektor generalny służby zagranicznej.

2. Jeżeli wyznaczenie stanowiska pociąga za sobą zmianę miejsca pobytu członka służby zagranicznej, wyznaczenie stanowiska następuje z wyprzedzeniem nie krótszym niż 3 miesiące, chyba że na skrócenie tego okresu członek służby zagranicznej wyraził zgodę lub jeśli za skróceniem okresu przemawiają szczególne potrzeby służby zagranicznej.

Art. 25

1. Przeniesienia, o którym mowa w art. 51 ustawy o służbie cywilnej, urzędnika służby cywilnej do służby zagranicznej dokonuje Szef Służby Cywilnej w porozumieniu z dyrektorem generalnym służby zagranicznej.

2. Przeniesienie, o którym mowa w art. 52 ust. 2 ustawy o służbie cywilnej, urzędnika służby cywilnej do służby zagranicznej następuje na wspólny wniosek Szefa Służby Cywilnej i dyrektora generalnego służby zagranicznej.

Art. 26

1. Dyrektor generalny służby zagranicznej, jeżeli przemawia za tym szczególna potrzeba służby zagranicznej, może przenieść członka personelu dyplomatyczno-konsularnego w stan nieczynny; przepisy art. 57 ustawy o służbie cywilnej stosuje się odpowiednio, z tym że czynności Szefa Służby Cywilnej wykonuje dyrektor generalny służby zagranicznej.

2. O przeniesieniu członka personelu dyplomatyczno-konsularnego w stan nieczynny, przedłużeniu okresu pozostawania w stanie nieczynnym oraz wezwaniu i podjęciu wykonywania obowiązków służbowych przez członka tego personelu – dyrektor generalny służby zagranicznej powiadamia Szefa Służby Cywilnej.

Art. 27

1. Wynagrodzenie członków służby zagranicznej składa się z wynagrodzenia określonego dla członków korpusu służby cywilnej, z tym że członkom personelu dyplomatyczno-konsularnego przysługuje dodatek służby zagranicznej z tytułu posiadanego stopnia dyplomatycznego.

2. Prezes Rady Ministrów, na wniosek ministra właściwego do spraw zagranicznych, po zasięgnięciu opinii Szefa Służby Cywilnej, określi, w drodze rozporządzenia:

- 1) stanowiska w służbie zagranicznej, w tym stanowiska kierownicze w służbie zagranicznej, a w ich ramach stanowiska obsadzane w drodze konkursu – z uwzględnieniem porównywalności stanowisk pracy personelu dyplomatyczno-konsularnego ze stanowiskami w służbie cywilnej oraz stanowiska personelu pomocniczego i personelu obsługi – z uwzględnieniem specyfiki zadań wykonywanych na tych stanowiskach,
 - 2) mnożniki do ustalenia wynagrodzenia zasadniczego członków korpusu służby zagranicznej,
 - 3) mnożniki dodatku służby zagranicznej,
 - 4) mnożniki dodatku z tytułu zajmowania stanowiska kierowniczego w ramach personelu dyplomatyczno-konsularnego
- kierując się specyfiką i charakterem zadań służby zagranicznej.

Art. 28

1. O stanowiska obsadzane w drodze konkursu może ubiegać się członek personelu dyplomatyczno-konsularnego lub osoba, która spełnia wymagania określone w art. 12 ust. 1 pkt 2–5 oraz inne warunki sformułowane w ogłoszeniu o konkursie.

2. Konkursy na stanowiska, o których mowa w ust. 1, przeprowadza dyrektor generalny służby zagranicznej, z wyłączeniem konkursu na stanowisko dyrektora generalnego służby zagranicznej, który przeprowadza Szef Służby Cywilnej z udziałem wyznaczonych przez ministra właściwego do spraw zagranicznych członków personelu dyplomatyczno-konsularnego posiadających stopnie dyplomatyczne nie niższe niż radca.

3. W celu przeprowadzenia konkursu dyrektor generalny służby zagranicznej powołuje zespół konkursowy. W skład zespołu konkursowego wchodzi: dyrektor generalny służby zagranicznej, trzech członkowie personelu dyplomatyczno-konsularnego wyznaczeni przez dyrektora generalnego służby zagranicznej oraz trzech przedstawiciele Szefa Służby Cywilnej.

4. Konkursy na stanowiska, o których mowa w ust. 1, ogłasza się w Biuletynie Służby Cywilnej, w ministerstwie obsługującym ministra właściwego do spraw zagranicznych oraz w placówkach zagranicznych, z co najmniej miesięcznym wyprzedzeniem przed otwarciem konkursu – powiadamiając o tym Szefa Służby Cywilnej.

Art. 29

1. Warunki pracy w placówkach zagranicznych powinny zapewniać prawidłowe i godne wykonywanie zadań służby zagranicznej.

2. Członek służby zagranicznej wykonujący obowiązki służbowe w placówce zagranicznej może otrzymać, na swój pisemny wniosek, wynagrodzenie w walucie państwa przyjmującego.

3. Członkowi służby zagranicznej wykonującemu obowiązki służbowe w placówce zagranicznej przysługuje dodatek zagraniczny na pokrycie

zwiększonych kosztów związanych z wykonywaniem obowiązków służbowych w placówce zagranicznej, uwzględniający poziom kosztów utrzymania w państwie przyjmującym.

4. Członkowi służby zagranicznej wykonującemu obowiązki służbowe w placówce zagranicznej zapewnia się:

- 1) nieodpłatne korzystanie z lokalu mieszkalnego odpowiedniego do sytuacji rodzinnej członka służby zagranicznej oraz częściowy zwrot kosztów jego eksploatacji,
- 2) pokrycie kosztów podróży przesiedleniowej, w tym przewozu mienia, oraz, raz na 2 lata, podróży urlopowej do kraju członka służby zagranicznej i członków jego rodziny, a także zwrot kosztów podróży i przewozu w przypadkach szczególnych i losowych,
- 3) zwrot uzasadnionych, udokumentowanych kosztów leczenia w państwie przyjmującym oraz kosztów leczenia przebywających z nim stale za granicą członków rodziny,
- 4) zwrot opłat za naukę dzieci ze względu na szczególne warunki państwa przyjmującego, jeżeli nie mają one możliwości uczęszczania do bezpłatnej publicznej szkoły typu podstawowego lub średniego,
- 5) zasiłek adaptacyjny, na pokrycie kosztów zagospodarowania się w państwie przyjmującym,
- 6) ryczałt z tytułu używania do celów służbowych samochodów osobowych i motocykli niebędących własnością pracodawcy.

5. Ambasadorowi i konsulowi kierującemu urzędem konsularnym, którego małżonek przebywa wraz z nim na placówce zagranicznej i nie jest zatrudniony na podstawie art. 31 ust. 1, przysługuje dodatek na pokrycie zwiększonych kosztów utrzymania rodziny.

6. Do osób niepełnosprawnych wymagających stałej opieki członka służby zagranicznej stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące dzieci członka służby zagranicznej.

Art. 30

Prezes Rady Ministrów, na wniosek ministra właściwego do spraw zagranicznych, określi, w drodze rozporządzenia:

- 1) wysokość i szczegółowe zasady przyznawania i wypłaty dodatku zagranicznego,
 - 2) rodzaje, wysokość, tryb i szczegółowe zasady przyznawania świadczeń, o których mowa w art. 29 ust. 4 i 5
- uwzględniając funkcje dyplomatyczne lub konsularne na placówce, specyfikę państw przyjmujących i kierując się potrzebą zachowania warunków socjalno-bytowych porównywalnych do warunków posiadanych przez członków korpusu dyplomatycznego lub konsularnego innych państw, a także mając na względzie wypadki szczególne, takie jak związane ze zgonami lub innymi wyjątkowymi wydarzeniami rodzinnymi.

Art. 31

1. Jeżeli wymagają tego szczególne potrzeby służby zagranicznej, małżonkowie oraz osoby pozostające ze sobą w stosunku pokrewieństwa lub powinowactwa oraz w stosunku przysposobienia, opieki lub kurateli mogą być, za zgodą dyrektora generalnego służby zagranicznej, zatrudnione w tej samej placówce zagranicznej, nawet gdyby powstał między nimi stosunek podległości służbowej.

2. Małżonek ambasadora albo konsula kierującego urzędem konsularnym nie może podejmować zatrudnienia poza granicami kraju w czasie pełnienia funkcji przez współmałżonka, z zastrzeżeniem ust. 1.

Art. 32

1. Jeżeli wymagają tego potrzeby służby zagranicznej, członek służby zagranicznej wykonuje pracę poza normalnymi godzinami pracy, a w wyjątkowych przypadkach także w niedziele i święta, bez prawa do oddzielnego wynagrodzenia i prawa do czasu wolnego w zamian za czas przepracowany.

2. Przepisu ust. 1 nie stosuje się do członków służby zagranicznej będących kobietami w ciąży oraz do członków służby zagranicznej sprawujących pieczę nad osobami wymagającymi stałej opieki lub opiekujących się dziećmi w wieku do 8 lat, chyba że na taką pracę wyrażą oni zgodę.

3. Członek służby zagranicznej ma prawo do nieprzerwanego 11-godzinnego odpoczynku.

Art. 33

1. Członek służby zagranicznej wykonujący obowiązki służbowe w placówce zagranicznej, jeżeli wymagają tego szczególne potrzeby służby zagranicznej, obowiązany jest wykonywać polecenia kierującego placówką niezwiązane z pełnioną funkcją.

2. Członek służby zagranicznej wykonujący obowiązki służbowe w placówce zagranicznej, jeżeli wymagają tego potrzeby służby zagranicznej, może być czasowo przeniesiony do innej placówki zagranicznej. Czas tego przeniesienia nie powinien przekraczać 6 miesięcy.

3. Członkowi personelu dyplomatyczno-konsularnego, w przypadku, o którym mowa w ust. 2, jeżeli czas przeniesienia przekracza 3 miesiące, przysługuje wynagrodzenie przewidziane dla stopnia dyplomatycznego lub funkcji dyplomatycznej, na których okresowo wypełnia obowiązki, jeżeli jest ono wyższe od dotychczasowego.

Art. 34

1. Członkowi personelu dyplomatyczno-konsularnego po 10 latach pozostawania w służbie zagranicznej przysługuje urlop dodatkowy w wymiarze 6 dni roboczych, a po 20 latach – 12 dni roboczych.

2. Członkowi służby zagranicznej w okresie służby w placówce zagranicznej w miejscu o klimacie szczególnie szkodliwym dla zdrowia przysłu-

guje, w okresie służby w tej placówce, urlop dodatkowy w wymiarze 5 dni roboczych rocznie.

3. Minister właściwy do spraw zagranicznych, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw zdrowia, określi, w drodze rozporządzenia, wykaz miejsc o klimacie szczególnie szkodliwym dla zdrowia przebywających w nich na placówkach zagranicznych członków służby zagranicznej.

Art. 35

1. Do urlopu wypoczynkowego członka służby zagranicznej wykonującego obowiązki służbowe w placówce zagranicznej nie wlicza się przypadających w tym okresie dni niebędących dniami pracy w państwie przyjmującym.

2. Członkowi służby zagranicznej, wykonującemu obowiązki służbowe w placówce zagranicznej, jeżeli przemawia za tym interes służby zagranicznej, może być, za jego zgodą, udzielony urlop wypoczynkowy łącznie za 2 lata kalendarzowe, zamiast dwóch corocznych urlopów wypoczynkowych.

Art. 36

1. Członek służby zagranicznej nie może podejmować zatrudnienia lub wykonywać innych zajęć zarobkowych bez pisemnej zgody dyrektora generalnego służby zagranicznej.

2. Minister właściwy do spraw zagranicznych określi, w drodze rozporządzenia, warunki:

- 1) ogłaszania przez członków służby zagranicznej prac naukowych i publicystycznych związanych ze stosunkami międzynarodowymi, a także rozpowszechniania w środkach masowego przekazu wiadomości dotyczących takich stosunków lub służby zagranicznej, w tym udzielania wywiadów i ogłaszania prac naukowych,
 - 2) przyjmowania upominków i innych świadczeń o podobnym charakterze
- biorąc pod uwagę interes służby zagranicznej i tradycje w dyplomacji oraz zapewnienie rozwoju intelektualnego i naukowego członków służby zagranicznej.

Art. 37

1. Członek służby zagranicznej za naruszenie obowiązków służbowych odpowiada dyscyplinarnie na zasadach określonych w przepisach o służbie cywilnej, z zastrzeżeniem ust. 2–4.

2. W służbie zagranicznej działa rzecznik dyscyplinarny służby zagranicznej, będący rzecznikiem dyscyplinarnym w rozumieniu przepisów o służbie cywilnej.

3. Do ambasadorów, o których mowa w art. 18 ust. 1, nie stosuje się przepisów art. 107 ust. 2 pkt 4–6 ustawy o służbie cywilnej.

4. W placówce zagranicznej postępowanie wyjaśniające może prowadzić zamiast rzecznika dyscyplinarnego służby zagranicznej członek per-

sonelu dyplomatyczno-konsularnego wyznaczony, na wniosek rzecznika, przez dyrektora generalnego służby zagranicznej.

Art. 38

1. W celu przygotowania do służby zagranicznej osób nieposiadających stopnia dyplomatycznego ustanawia się odbywaną w ministerstwie obsługującym ministra właściwego do spraw zagranicznych aplikację dyplomatyczno-konsularną, trwającą rok i sześć miesięcy oraz obejmującą również służbę przygotowawczą w rozumieniu ustawy o służbie cywilnej, z zastrzeżeniem ust. 3.

2. Program aplikacji dyplomatyczno-konsularnej, w części nieobjętej służby przygotowawczej, przygotowuje dyrektor generalny służby zagranicznej po zasięgnięciu opinii Szefa Służby Cywilnej.

3. W przypadku odbycia służby przygotowawczej aplikacja trwa rok i obejmuje jedynie program przygotowany przez dyrektora generalnego służby zagranicznej, o którym mowa w ust. 2.

Art. 39

1. Aplikantem dyplomatyczno-konsularnym może zostać osoba, będąca obywatelem polskim, spełniająca wymagania określone w art. 12 ust. 1 pkt 3–5.

2. Nabór na aplikację jest otwarty oraz odbywa się w drodze konkursu. Konkurs ma na celu sprawdzenie poziomu wiedzy ogólnej i stopnia znajomości języka obcego u kandydatów oraz ich predyspozycji i przydatności do pracy w służbie zagranicznej, przy czym sprawdzenie wiedzy odbywane jest z zachowaniem zasady anonimowości.

3. Ogłoszenie o konkursie na aplikację zamieszcza w Biuletynie Służby Cywilnej dyrektor generalny służby zagranicznej, który konkurs organizuje i przeprowadza.

4. Minister właściwy do spraw zagranicznych określi, w drodze rozporządzenia, po zasięgnięciu opinii Szefa Służby Cywilnej, szczegółowe zasady i tryb przeprowadzania konkursu, o którym mowa w ust. 2, z uwzględnieniem przeprowadzania testów, w tym testów psychologicznych, treści i formy wniosku o przyjęcie na aplikację dyplomatyczno-konsularną, z możliwością wykorzystania elektronicznych środków przekazu danych.

Art. 40

1. Aplikację dyplomatyczno-konsularną organizuje i przeprowadza dyrektor generalny służby zagranicznej.

2. Dyrektor generalny służby zagranicznej może skrócić okres aplikacji dyplomatyczno-konsularnej lub zwolnić z obowiązku jej odbywania osobę spełniającą warunki, o których mowa w art. 12 ust. 1 pkt 3–5, której doświadczenie zawodowe w sferze stosunków zagranicznych gwarantuje fachowe wykonywanie obowiązków członka personelu dyplomatyczno-konsularnego służby zagranicznej.

Art. 41

1. Aplikacja dyplomatyczno-konsularna kończy się egzaminem dyplomatyczno-konsularnym.

2. Celem egzaminu dyplomatyczno-konsularnego jest sprawdzenie wiedzy, kwalifikacji i posiadania predyspozycji niezbędnych do wykonywania obowiązków członka personelu dyplomatyczno-konsularnego.

3. Absolwent Krajowej Szkoły Administracji Publicznej oraz urzędnik służby cywilnej, spełniający wymogi, o których mowa w art. 12 ust. 1 pkt 3–5, a także osoba, o której mowa w art. 40 ust. 2, mogą przystąpić do egzaminu dyplomatyczno-konsularnego bez konieczności odbycia aplikacji dyplomatyczno-konsularnej.

4. Minister właściwy do spraw zagranicznych określi, w drodze rozporządzenia, organizację aplikacji dyplomatyczno-konsularnej, sposób dokumentowania znajomości języków obcych oraz szczegółowe zasady i tryb dopuszczenia do egzaminu dyplomatyczno-konsularnego oraz zakres tego egzaminu, ze szczególnym uwzględnieniem sposobu powoływania członków komisji egzaminacyjnej, wysokości ich wynagrodzenia oraz sposobu przeprowadzania egzaminu dyplomatyczno-konsularnego, z zachowaniem zasady anonimowości przy sprawdzaniu wiedzy i z uwzględnieniem możliwości powtarzania egzaminu.

Rozdział 4 Przepisy szczególne

Art. 42

1. W ministerstwie obsługującym ministra właściwego do spraw zagranicznych tworzy się środki specjalne, w rozumieniu przepisów o finansach publicznych, w celu wsparcia finansowania inwestycji i utrzymania placówek zagranicznych oraz finansowania wydatków wynikających z art. 27 i 29.

2. Środki specjalne tworzy się z następujących źródeł:

- 1) opłat z tytułu zryczałtowanych kosztów rzeczywistych za wykonywane czynności konsularne,
- 2) wpływów ze sprzedaży składników majątkowych placówek zagranicznych,
- 3) przychodów uzyskiwanych z najmu pokoi gościnnych, mieszkań i lokali służbowych w placówkach zagranicznych,
- 4) zwrotów w państwie przyjmującym placówkom zagranicznym kwot podatku od towarów i usług,
- 5) odsetek z tytułu wkładów i lokat na rachunkach bankowych placówek zagranicznych,
- 6) darowizn, spadków i zapisów.

3. Minister właściwy do spraw finansów publicznych, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw budżetu i ministrem właściwym do spraw zagranicznych, określi, w drodze rozporządzenia, tryb wydatkowania środków, a także rodzaj sprawozdawczości i tryb przekazywania danych o przy-

chodach ze środków specjalnych oraz tryb przekazywania na rachunek środka specjalnego jego przychodów – biorąc pod uwagę uzyskiwanie przychodów w różnych walutach i w bankach różnych państw.

Art. 43

1. Zamówienia publiczne, o wartości od ponad 3.000 euro do 200.000 euro składane przez placówkę zagraniczną na roboty budowlane, dostawy lub usługi wykonywane poza granicami kraju, wymagają uprzedniej zgody dyrektora generalnego służby zagranicznej, która określa również zakres uprawnień kierującego placówką zagraniczną przy udzielaniu zamówienia.

2. Prezes Rady Ministrów określi, w drodze rozporządzenia, warunki, jakim musi odpowiadać zamówienie, o którym mowa w ust. 1, oraz szczególony tryb wydawania i zakres zgody, a także zakres i sposób prowadzenia dokumentacji zamówienia – kierując się koniecznością zapewnienia ochrony interesów państwa przy wykonywaniu zamówienia, jak też zapewnienia kontroli prawidłowości udzielania zamówienia i wydatkowania środków na jego realizację z uwzględnieniem specyfiki i szczególnych obowiązków służby zagranicznej wykonywanej w placówkach zagranicznych.

Rozdział 5

Zmiany w przepisach obowiązujących

Art. 44

W ustawie z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. Nr 9, poz. 59, z 1975 r. Nr 45, poz. 234, z 1986 r. Nr 36, poz. 180, z 1990 r. Nr 34, poz. 198, z 1995 r. Nr 83, poz. 417, z 1998 r. Nr 117, poz. 757, z 1999 r. Nr 52, poz. 532 i z 2000 r. Nr 122, poz. 1322) w art. 1 dodaje się § 4 w brzmieniu:

„§ 4. Mężczyzna i kobieta, będący obywatelami polskimi przebywającymi za granicą, mogą zawrzeć małżeństwo przed konsulem lub przed osobą wyznaczoną do wykonywania funkcji konsula.”

Art. 45

W ustawie z dnia 16 września 1982 r. o pracownikach urzędów państwowych (Dz. U. z 2001 r. Nr 86, poz. 953, Nr 98, poz. 1071 i Nr 123, poz. 1353) w art. 47 skreśla się wyrazy „urzędników służby dyplomatyczno-konsularnej oraz”.

Art. 46

W ustawie z dnia 13 lutego 1984 r. o funkcjach konsulów Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 9, poz. 34, z 1997 r. Nr 114, poz. 739, z 1998 r. Nr 117, poz. 757, z 1999 r. Nr 52, poz. 532, z 2000 r. Nr 120, poz. 1268 i z 2001 r. Nr 42, poz. 475) wprowadza się następujące zmiany:

1) art. 2 otrzymuje brzmienie:

„Art. 2. 1. Konsulem może być mianowany ten, kto:

- 1) jest obywatelem polskim i korzysta z pełni praw publicznych,
- 2) ma pełną zdolność do czynności prawnych,
- 3) jest nieskazitelnego charakteru oraz ze względu na posiadane kwalifikacje i praktykę zawodową daje rękojmię należytego wykonywania obowiązków służbowych, zgodnie z prawem i interesami Rzeczypospolitej Polskiej,
- 4) posiada tytuł magistra lub równorzędny,
- 5) nie był karany za przestępstwo popełnione z winy umyślnej,
- 6) spełnia inne wymogi określone w przepisach o pracownikach służby dyplomatyczno-konsularnej.

2. Jeżeli wymagają tego potrzeby służby, wykonywanie funkcji konsula można powierzyć osobie, która nie spełnia wymogów określonych w ust. 1 w pkt 4.”;

2) art. 9 otrzymuje brzmienie:

„Art. 9. Ilekroć w ustawie jest mowa o obywatelach polskich, odnosi się to, z wyłączeniem przepisów art. 11–13, 16, 23–26, odpowiednio do osób prawnych, instytucji i innych polskich jednostek organizacyjnych.”;

3) art. 12 i 13 otrzymują brzmienie:

„Art. 12. 1. Konsul, o ile nie zabrania tego prawo państwa przyjmującego, z urzędu podejmuje przed sądami lub innymi władzami tego państwa czynności niezbędne dla ochrony praw i interesów obywateli polskich, jeżeli z powodu nieobecności lub innej ważnej przyczyny nie mogą oni w odpowiednim czasie bronić swoich praw i interesów ani nie ustanowili pełnomocników. O podjęciu tych czynności konsul zawiadamia niezwłocznie osobę zainteresowaną.

2. Konsul, za zgodą ministra właściwego do spraw zagranicznych i na podstawie udzielonego pełnomocnictwa, może zastępować lub zapewniać zastępstwo obywateli polskich przed sądami i innymi organami państwa przyjmującego w celu ochrony praw i interesów reprezentowanych osób, o ile nie zabrania tego prawo państwa przyjmującego.

3. Przyjęcie pełnomocnictwa konsul może uzależnić od dostarczenia dokumentów oraz wskazania innych dowodów i okoliczności potwierdzających istnienie wymagających ochrony praw i interesów obywatela polskiego, a ponadto od złożenia na piśmie zobowiązania do pokrycia poniesionych kosztów.

- Art. 13. Konsul czuwa, aby obywatele polscy zatrzymani, aresztowani lub w inny sposób pozbawieni wolności w państwie przyjmującym mieli zapewnioną ochronę prawną i traktowanie zgodne z prawem tego państwa oraz z prawem i zwyczajami międzynarodowymi. W szczególności może podejmować następujące działania:
- 1) zwracać się do sądów i innych organów państwa przyjmującego o udzielenie informacji o przyczynach zatrzymania, aresztowania lub pozbawienia wolności w inny sposób, a zwłaszcza o zarzutach stawianych tym obywatelom,
 - 2) odwiedzać tych obywateli oraz porozumiewać się z nimi w inny sposób,
 - 3) na wniosek obywatela ułatwiać mu porozumiewanie się z rodziną i innymi osobami bliskimi.”;
- 4) art. 15 otrzymuje brzmienie:
„Art. 15. Konsul wykonuje czynności dotyczące zabezpieczenia i realizacji spadków lub innych należności przysługujących Skarbowi Państwa.”;
- 5) art. 22 otrzymuje brzmienie:
„Art. 22. Konsul wykonuje czynności konsularne na podstawie upoważnienia ministra właściwego do spraw zagranicznych, a w stosunku do czynności określonych w art. 19 ust. 1–3, art. 20 i 21 upoważnienia ministra właściwego do spraw zagranicznych wydanego w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw sprawiedliwości.”;
- 6) w art. 23 w ust. 1:
a) w pkt 2 kropkę zastępuje się przecinkiem,
b) dodaje się pkt 3 w brzmieniu:
„3) wydaje zastępcze dokumenty podróży obywatelom innych państw oraz udziela wiz uprawniających do wjazdu do innych państw.”;
- 7) art. 25 otrzymuje brzmienie:
„Art. 25. Konsul:
1) wydaje decyzje o przyjęciu oświadczenia w sprawie wyboru i odzyskania obywatelstwa polskiego,
2) wydaje decyzje w sprawie uznania za osobę pochodzenia polskiego w rozumieniu ustawy z dnia 9 listopada 2000 r. o repatriacji (Dz. U. Nr 106, poz. 1118 i z 2001 r. Nr 42, poz. 475),
3) przyjmuje od osób zamieszkałych w okręgu konsularnym podania o nadanie przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej obywatelstwa polskiego oraz podania o wyrażenie przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej zgody na zrzeczenie się obywatelstwa polskiego.”;
- 8) art. 28 otrzymuje brzmienie:

- „Art. 28. 1. Konsul wykonuje funkcje w odniesieniu do statków podnoszących polską banderę oraz ich załóg, pasażerów i ładunków, a w szczególności:
- 1) kontroluje, czy statek jest uprawniony do podnoszenia bandery polskiej, oraz wystawia statkowi, który otrzymał polską przynależność, tymczasowe świadectwo polskiej przynależności statku,
 - 2) przeprowadza inspekcje statku lub występuje z wnioskiem do organu administracji państwa, w którego porcie przebywa statek, o przeprowadzenie inspekcji lub przeglądów statku związanych z przedłużeniem ważności międzynarodowych świadectw,
 - 3) przedłuża termin ważności dokumentów bezpieczeństwa statku i dokumentów dotyczących ochrony środowiska morskiego,
 - 4) wydaje statkom o polskiej przynależności dokumenty przewidziane w odrębnych przepisach oraz przedłuża termin ich ważności,
 - 5) wystawia książeczki żeglarskie oraz przedłuża termin ich ważności,
 - 6) w razie uszkodzenia lub innego wypadku morskiego statku udziela pomocy w organizowaniu akcji ratowniczej oraz podejmuje czynności niezbędne dla zapewnienia bezpieczeństwa uratowanych osób, jak również zabezpieczenia ich mienia oraz ładunku i mienia statku, a także interesów armatora polskiego,
 - 7) przyjmuje protesty morskie oraz przesłuchuje kapitana i innych członków załogi, a także pasażerów na okoliczność wypadku morskiego,
 - 8) uczestniczy przy wszelkich czynnościach podejmowanych na statku przez władze państwa przyjmującego związanych z zatrzymaniem, aresztowaniem lub pozbawieniem wolności w inny sposób członka załogi statku względnie pasażera albo zajęcia mienia znajdującego się na statku,
 - 9) zapewnia opiekę i pomoc prawną członkom załogi statku w razie ich zatrzymania, aresztowania lub pozbawienia wolności w inny sposób, a także przy rozpatrywaniu przez sądy i organy administracyjne państwa przyjmującego spraw dotyczących tych osób,
 - 10) udziela pomocy członkom załogi statku pozostałym na lądzie z powodu choroby lub z innych przyczyn oraz umożliwia im powrót do Rzeczypospolitej Polskiej,

- 11) podejmuje interwencje w razie dyskryminowania przez władze państwa przyjmującego statku lub członków jego załogi.
 2. O czynnościach, o których mowa w ust. 1 pkt 1–3, konsul powiadamia polską instytucję klasyfikacyjną i urząd morski właściwy dla portu macierzystego statku.
 3. Szczegółowy zakres funkcji, o których mowa w ust. 1, określają odrębne przepisy.”;
- 9) art. 30 otrzymuje brzmienie:
„Art. 30. Konsul odmówi wykonania czynności, która byłaby sprzeczna z prawem lub zasadami współżycia społecznego.”;
- 10) dodaje się art. 32a w brzmieniu:
„Art. 32a. Konsul prowadzi, w szczególności w formie zapisu elektronicznego, rejestry spraw, rejestry czynności konsularnych, jak również inne rejestry określone odrębnymi przepisami i przetwarza umieszczone w nich dane osobowe na zasadach określonych w przepisach odrębnych.”

Art. 47

W ustawie z dnia 10 czerwca 1994 r. o zamówieniach publicznych (Dz. U. z 1998 r. Nr 119, poz. 773, z 1999 r. Nr 45, poz. 437, z 2000 r. Nr 12, poz. 136, Nr 93, poz. 1027 i Nr 110, poz. 1167 oraz z 2001 r. Nr 56, poz. 580, Nr 76, poz. 813 i Nr 113, poz. 1208) w art. 6 w ust. 1:

- 1) w pkt 7 na końcu kropkę zastępuje się przecinkiem; 2) dodaje się pkt 8 w brzmieniu:
„8) udzielania zamówień o wartości od ponad 3.000 euro do 200.000 euro przez placówkę zagraniczną Rzeczypospolitej Polskiej na towary i usługi wykonywane poza granicami kraju, określonych w przepisach o służbie zagranicznej.”

Art. 48

W ustawie z dnia 20 grudnia 1996 r. o Polskim Instytucie Spraw Międzynarodowych (Dz. U. Nr 156, poz. 777) wprowadza się następujące zmiany:

- 1) art. 3 otrzymuje brzmienie:
„Art. 3. Szczegółowy zakres działania i organizację Instytutu określa statut Instytutu nadany, w drodze rozporządzenia, przez Prezesa Rady Ministrów, na wniosek ministra właściwego do spraw zagranicznych – z uwzględnieniem organizacji i funkcjonowania służby zagranicznej.”;
- 2) w art. 5 w ust. 2 wyrazy „Ministra Spraw Zagranicznych” zastępuje się wyrazami „ministra właściwego do spraw zagranicznych”;
- 3) w art. 6 w ust. 2 wyrazy „Minister Spraw Zagranicznych” zastępuje się wyrazami „minister właściwy do spraw zagranicznych”;
- 4) w art. 7:
 - a) ust. 2 otrzymuje brzmienie:

- „2. Oddział zamiejscowy tworzy, w drodze rozporządzenia, minister właściwy do spraw zagranicznych, na wniosek Dyrektora Instytutu, po zasięgnięciu opinii Rady Instytutu – z uwzględnieniem możliwości zatrudnienia na terenie działania oddziału pracowników o odpowiednich kwalifikacjach.”,
- b) w ust. 3 wyrazy „Ministra Spraw Zagranicznych” zastępuje się wyrazami „ministra właściwego do spraw zagranicznych”;
- 5) w art. 10 wyrazy „Minister Spraw Zagranicznych” zastępuje się wyrazami „minister właściwy do spraw zagranicznych”;
- 6) wart. 11:
- a) wyrazy „Minister Spraw Zagranicznych” zastępuje się wyrazami „Minister właściwy do spraw zagranicznych”,
- b) wyrazy „Ministrem Pracy i Polityki Socjalnej” zastępuje się wyrazami „ministrem właściwym do spraw pracy”,
- c) kropkę zastępuje się myślnikiem i dodaje się wyrazy „kierując się charakterem zadań Instytutu.”;
- 7) w art. 12 wyrazy „Minister Spraw Zagranicznych” zastępuje się wyrazami „minister właściwy do spraw zagranicznych”.

Art. 49.

W ustawie z dnia 9 stycznia 1997 r. – Kodeks celny (Dz. U. z 2001 r. Nr 75, poz. 802, Nr 89, poz. 972 i Nr 110, poz. 1189) w art. 1904 dodaje się § 2a w brzmieniu:

„§ 2a. Warunek, o którym mowa w § 1 pkt 1, nie dotyczy członków służby zagranicznej.”

Art. 50.

W ustawie z dnia 18 grudnia 1998 r. o służbie cywilnej (Dz. U. z 1999 r. Nr 49, poz. 483, Nr 70, poz. 778 i Nr 110, poz. 1255 oraz z 2001 r. Nr 102, poz. 1116 i Nr 111, poz. 1194) w art. 111 ust. 1 i 2 otrzymują brzmienie:

- „1. Wyższą Komisję Dyscyplinarną powołuje Prezes Rady Ministrów.
2. W skład Wyższej Komisji Dyscyplinarnej wchodzi 15 członków powoływanych przez Prezesa Rady Ministrów na okres 6 lat, w tym 12 członków powoływanych na wniosek Szefa Służby Cywilnej spośród urzędników służby cywilnej oraz 3 członków powoływanych przez dyrektora generalnego służby zagranicznej spośród członków personelu dyplomatyczno-konsularnego. Członkowie Wyższej Komisji Dyscyplinarnej pełnią swoje funkcje do czasu powołania ich następców.”

Art. 51.

W ustawie z dnia 9 listopada 2000 r. o repatriacji (Dz. U. Nr 106, poz. 1118 i z 2001 r. Nr 42, poz. 475) w art. 5 dodaje się ust. 5 w brzmieniu:

- „5. Minister właściwy do spraw zagranicznych, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw wewnętrznych, określi, w drodze rozporządzenia, wzór wniosku o uznanie za osobę pochodzenia polskiego

oraz szczegółowy tryb postępowania w sprawach wydawania przez konsula decyzji o uznaniu za osobę pochodzenia polskiego w rozumieniu ustawy.”

Rozdział 6 **Przepisy przejściowe i końcowe**

Art. 52

Ambasadorowie pełniący swoje funkcje w dniu wejścia ustawy w życie pełnią na zasadach dotychczasowych do czasu odwołania w trybie określonym w Konstytucji.

Art. 53

1. Z dniem wejścia ustawy w życie:
 - 1) członkowie korpusu służby cywilnej zatrudnieni w Ministerstwie Spraw Zagranicznych stają się członkami służby zagranicznej,
 - 2) osoby zatrudnione w placówkach zagranicznych, z wyłączeniem osób, o których mowa w art. 2 ust. 2, stają się członkami służby zagranicznej,
 - 3) dyrektor generalny w Ministerstwie Spraw Zagranicznych staje się dyrektorem generalnym służby zagranicznej,
 - 4) pracownicy oddelegowani lub wyznaczeni, w trybie określonym w przepisach odrębnych, do pracy w Ministerstwie Spraw Zagranicznych lub w placówkach zagranicznych, z dniem wejścia ustawy w życie, stają się członkami personelu dyplomatyczno-konsularnego zatrudnionymi na podstawie umowy o pracę w służbie zagranicznej; przepisy art. 54 stosuje się odpowiednio.
2. Z dniem wejścia ustawy w życie osoby, o których mowa w ust. 1 i art. 2 ust. 2, wykonują swoje obowiązki na dotychczasowych warunkach.

Art. 54

1. Osobom zatrudnionym w Ministerstwie Spraw Zagranicznych i w placówkach zagranicznych, spełniającym wymagania określone w art. 12 ust. 1 pkt 4 i 5 oraz znającym przynajmniej jeden język obcy, odpowiednio dyrektor generalny służby zagranicznej lub minister właściwy do spraw zagranicznych, w terminie 3 miesięcy od dnia wejścia ustawy w życie, nada, z zastrzeżeniem ust. 4, stopień dyplomatyczny odpowiedni do zajmowanego stanowiska, biorąc pod uwagę stopień służbowy nadany na podstawie przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 24 marca 1983 r. w sprawie niektórych praw i obowiązków pracowników służby dyplomatyczno-konsularnej (Dz. U. Nr 20, poz. 90), przy czym osoby, które przed zatrudnieniem w placówce zagranicznej nie były zatrudnione w Ministerstwie Spraw Zagranicznych stopień dyplomatyczny otrzymują na czas określony, do dnia odwołania z placówki zagranicznej.
2. Osoby wykonujące obowiązki służbowe w placówce zagranicznej wykonują je do czasu odwołania z placówki zagranicznej, pełniąc funkcje posiadane w dniu wejścia ustawy w życie.

3. Osobom, które w dniu wejścia w życie ustawy nie posiadają stopnia służbowego nadanego na podstawie przepisów rozporządzenia Rady Ministrów, określonego w ust. 1, lub też nie spełniają wymagań określonych w art. 12 ust. 1 pkt 4 i 5 oraz nie znają języka obcego, dyrektor generalny służby zagranicznej wyznacza, z zastrzeżeniem ust. 4, stanowisko, przy czym osobom, które przed zatrudnieniem w placówce zagranicznej nie były zatrudnione w Ministerstwie Spraw Zagranicznych – dyrektor generalny służby zagranicznej wyznacza stanowisko na czas określony, do dnia odwołania z placówki zagranicznej.

4. Wyznaczenie stanowiska osobom, które nie spełniają wymogu określonego w art. 12 ust. 1 pkt 3, następuje na okres nie dłuższy niż 5 lat od dnia wejścia ustawy w życie.

Art. 55

W okresie 5 lat od dnia wejścia ustawy w życie określony w art. 12 ust. 1 pkt 1 wymóg odbycia aplikacji dyplomatyczno-konsularnej uważa się za spełniony także w przypadku, gdy doświadczenie zawodowe danej osoby w sferze stosunków zagranicznych gwarantuje fachowe wykonywanie obowiązków członka personelu dyplomatyczno-konsularnego służby zagranicznej.

Art. 56

Prowadzone z udziałem konsula postępowania w sprawach spadkowych, wszczęte niezakończone do dnia wejścia ustawy w życie, toczą się według przepisów dotychczasowych.

Art. 57

Minister właściwy do spraw zagranicznych może wyrazić zgodę na utrzymanie zatrudnienia poza granicami kraju przez zatrudnionego w dniu wejścia w życie ustawy małżonka ambasadora albo małżonka konsula kierującego urzędem konsularnym.

Art. 58

Do czasu wejścia w życie przepisów wykonawczych, określonych w ustawie, nie dłużej jednak niż przez okres 2 lat od dnia wejścia ustawy w życie, zachowują moc przepisy rozporządzenia Rady Ministrów, o którym mowa w art. 54 ust. 1, i przepisy wykonawcze wydane na podstawie ustawy określonej w art. 4 pkt 4 – w zakresie niesprzecznym z niniejszą ustawą.

Art. 59.

Ustawa wchodzi w życie po upływie 6 miesięcy od dnia ogłoszenia, z tym że art. 42, w zakresie, w jakim dotyczy utworzenia środka specjalnego w celu wsparcia inwestycji i utrzymania placówek zagranicznych, oraz art. 43 wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 2002 r.